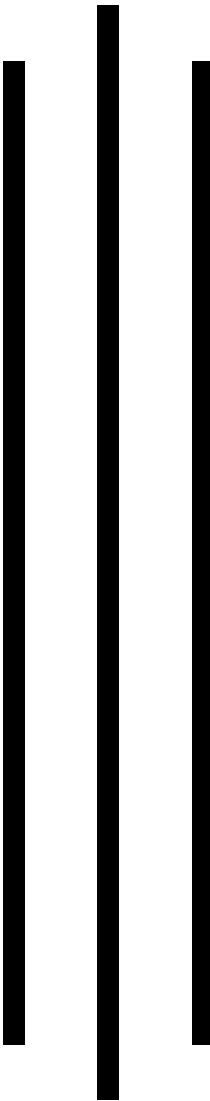

Bridgewater International College

Sinamangal, Kathmandu

01-4480129, 4481590

Syllabus

Humanities

(Class XI | Class XII)

SUBJECTS FOR HUMANITIES

S. N.	Subjects		Class XI		Periods per week	Remarks
	Compulsory Subjects		Credit hour	Annual working hour		
1		Nepali	3	96	4	
2		English	4	128	5	
3		Social Studies	5	160	6	
	Optional Subjects					
4	OPT. I	Rural Development	5	160	9	
5	OPT.II	Sociology	5	160	9	
6	OPT.III	(M. English/ M. Communication)	5	160	9	
	Extra opt. Subject					
7	Opt. IV	.....	5	160		

१. परिचय

नेपाल बहुजातीय, बहुसांस्कृतिक एवम् बहुभाषिक मुलुक हो । बहुजातीय र बहुसांस्कृतिक विशेषता भएको राष्ट्रमा राष्ट्रिय एकता प्रवर्धन गर्न तथा सामाजिक, सांस्कृतिक सम्बन्ध र समन्वय कायम गर्न सम्पर्क भाषाको आवश्यकता पर्दछ । यसका लागि विद्यार्थीमा भाषिक सक्षमताको विकास हुनुपर्दछ । विद्यार्थीमा भाषिक सञ्चार एवम् बोध र अभिव्यक्तिगत सिपको विकास हुनु नै भाषिक सक्षमता हो । नेपाली भाषा विद्यालय तहको शिक्षणको प्रमुख माध्यम, सरकारी कामकाज र नेपाली समाजको साभा सम्पर्कको भाषा हो । पहिलो, दोस्रो एवम् विदेशी भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग हुन्दै आएको छ । यस दृष्टिले नेपाली भाषाको प्रयोगमा व्यापकता रहेको छ । नेपालमा नेपाली भाषा सामाजिकीकरण, अन्तरभाषिक व्यवहार, सञ्चार, प्रशासन, प्रविधि र मौखिक तथा लिखित व्यवहारको प्रमुख माध्यमका रूपमा रहि आएको छ । नेपाली समाजको बहुलतालाई दृष्टिगत गर्दै सबै प्रकारका ज्ञान र सिप प्राप्त गर्न तथा विभिन्न माध्यमबाट अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका ज्ञानसमेत नेपाली भाषामा सिक्न सक्ने बनाउन विद्यालय तहमा नेपाली भाषाको शिक्षण अपरिहार्य छ । त्यसैले विद्यालय तहमा नेपाली भाषालाई अनिवार्य विषयका रूपमा शिक्षण गर्नुपरेको हो । नेपाली भाषा शिक्षणको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीमा नेपाली भाषासम्बद्ध भाषिक सिप एवम् व्यावहारिक र सिर्जनात्मक क्षमताको विकास गराउनु हो ।

प्रस्तुत पाठ्यक्रमको उद्देश्य विद्यार्थीमा भाषिक सक्षमता अभिवृद्धि गराउनु हो । (कक्षा ९-१०) पूरा गरेका विद्यार्थीको स्तरलाई ध्यान दिई विद्यालय तहको समाप्तिपछि अन्य क्षेत्रमा लाग्ने तथा उच्च शिक्षामा प्रवेश गर्नेहरूको आधारभूमिका रूपमा नेपाली भाषामा सक्षम बनाउने अभिप्रायले यो पाठ्यक्रम तयार पारिएको हो । माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) पूरा गर्दा विद्यार्थीहरूले नेपाली विषयमा प्राप्त गर्ने तहगत सक्षमता र कक्षागत सिकाइ उपलब्धिलाई यस पाठ्यक्रममा समावेश गरिएको छ । पाठ्यक्रममा विद्यार्थीमा बोध एवम् अभिव्यक्तिगत क्षमताको विकासका लागि उपयुक्त विद्या र क्षेत्र निर्देश गरिएको छ । यसमा प्रयोजनपरक भाषिक सिप विकास र कार्यमूलक व्याकरणमा विशेष ध्यान दिईएको छ । तदनुरूपका सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया र मूल्यांकन विधि पनि समेटिएका छन् । यस पाठ्यक्रममा निम्नलिखित पक्षहरूलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ :

- समयसापेक्ष जीवनोपयोगी एवम् सक्षमतामा आधारित भाषिक सिप
- पाठगत विविधताको प्रस्तुति र कार्यमूलक व्याकरण
- स्तरअनुरूपका पाठ्यवस्तुको छनोट एवम् स्तरण
- विद्यार्थीकेन्द्रित सिकाइमा आधारित सहजीकरण प्रक्रिया
- प्रयोजनपरक भाषिक सिप र सिकाइमा जोड
- खोजपरक, परियोजनामूलक तथा सिर्जनात्मक भाषिक अभ्यासमा जोड
- भाषिक सामर्थ्य र सम्पादनका रूपमा भाषिक सिपको विकासमा जोड
- व्याकरणलाई भाषा प्रयोगको आधारका रूपमा सैद्धान्तिकभन्दा रचनात्मक बनाउने प्रयत्न
- स्वतन्त्र पठन र रचना कौशलको विकासमा जोड
- सिपगत सक्षमता परीक्षणमा आधारित भाषिक मूल्यांकन

२. तहगत सक्षमता

यस तहका अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्नलिखित सक्षमता प्राप्त गर्न समर्थ हुने छन् :

१. विविध विषयक्षेत्रका मौखिक सामग्रीको बोध र अभिव्यक्ति
२. विविध विषयक्षेत्रका लिखित सामग्रीको सुरुचिपूर्ण पठन र बोध
३. पाठगत सन्दर्भको अनुमान, घटना, चरित्र र परिवेशको पहिचान, बोध र प्रस्तुति
४. देखेसुनेका, पढेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुको मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति
५. सामाजिक, सांस्कृतिक, राष्ट्रिय एवम् मानवीय मूल्य अनुकूलको लेख्य अभिव्यक्ति
६. दैनिक व्यावहारिक लेखनमा दक्षता प्रदर्शन
७. सिर्जनात्मक र प्रतिक्रियापरक अभिव्यक्ति कौशल
८. अन्तरसांस्कृतिक एवम् भाषिक मूल्यप्रतिको सचेतता र सम्मानजनक भाषिक व्यवहार
९. तार्किक, अन्तरक्रियात्मक एवम् समस्या समाधानमूलक अभिव्यक्ति कौशल
१०. खोज तथा परियोजनामा आधारित लेख र रचनाको सिर्जना
११. समालोचनात्मक चिन्तनसहितको मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

१. सुनाइ र बोलाइ सिप

१. उच्चरित हुने वर्णहरूको पहिचान गरी शुद्ध उच्चारण गर्न
२. विविध पाठ, सञ्चार माध्यम र अन्य सामग्री सुनेर तार्किक प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न
३. दिइएका विषय वा शीर्षकमा समूहगत छलफल एवम् प्रस्तुतीकरण गर्न
४. सन्दर्भ अनुसार गति, यति र लय मिलाई मौखिक अभिव्यक्ति गर्न
५. देखेसुनेको, पढेका तथा अनुभव गरेका विषयलाई सिलसिला मिलाई प्रस्तुत गर्न
६. सामाजिक, सांस्कृतिक सन्दर्भ, वक्ताको अवस्था तथा संवेगका आधारमा प्रतिक्रिया दिन

२. पढाइ सिप

१. लिखित सामग्रीलाई गति, यति, लय मिलाई शुद्धसँग पढन
२. साहित्यिक तथा प्रयोजनपरक पाठहरू पढी पारिभाषिक/प्राविधिक शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न
३. पाठमा प्रयोग भएका शब्दको हिज्जे र अर्थबोधका लागि शब्दकोशको प्रयोग गर्न
४. लिखित सामग्रीको सस्वर तथा मौन पठनद्वारा पढाइको गति विकास गर्न
५. लिखित सामग्रीका आधारमा सन्दर्भको अनुमान, घटना, चरित्र र परिवेशको बोध गरी पढन
६. विभिन्न पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंशको व्याख्या एवम् समीक्षा गर्न सक्ने गरी पढन
७. विविध क्षेत्रसँग सम्बन्धित पाठहरू पढी बोध गर्न
८. पूर्वानुमान, निष्कर्ष, सारांश, संश्लेषण, प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न सक्ने गरी पाठहरू पढन

३. लेखाइ सिप

१. नेपाली वर्णको पहिचान र वर्गीकरण गरी लेखन
२. वर्णविन्यास र लेख्य चिह्नहरूको शुद्ध प्रयोग गर्न
३. मौखिक एवम् लिखित अभिव्यक्तिको बुँदाटिपोट गर्न र सारांश लेखन
४. व्यावहारिक लेखन (घरायसी पत्र, निमन्त्रणा, बधाई, शुभकामना, सम्मानपत्र, सूचना, विज्ञापन, श्रद्धाङ्गली, समवेदना) गर्न
५. देखेसुनेका, पढेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुका वारेमा सिलसिला मिलाएर लिखित वर्णन गर्न
६. कुनै पनि विषय शीर्षकमा अर्थपूर्ण, क्रमबद्ध तथा प्रभावकारी रूपमा अनुच्छेद रचना गर्न
७. पाठको प्रकृतिअनुसार विषयक्षेत्र, संरचना (आदि, मध्य र अन्त्यको शृङ्खला), घटना, चरित्र, परिवेश, भाव, लयबोध गरी लेखन
८. साहित्यिक विधा र पाठहरूको विश्लेषण गर्न र विशिष्ट अंशको व्याख्या गर्न
९. लिखित अभिव्यक्तिका क्रममा व्याकरणका आधारभूत नियम पालना गरी लेखन
१०. विभिन्न विधामा आधारित भई निर्देशित र स्वतन्त्र सिर्जना गर्न
११. कोशीय प्रविष्टिअनुसार शब्दक्रम मिलाई लेखन

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

(क) कक्षा : ११

क्र.सं.	विधा/पाठ	क्षेत्र	बोध	अभिव्यक्ति	भाषातत्त्व	पाठ्यघण्टा
१.	कविता (पद्य)	देशभक्ति	<ul style="list-style-type: none"> • कविताको संरचना • विषयको क्रम, भाषा, लय आदिको बोध • देशभक्ति, संस्कृति र भाषासम्बन्धी पद्यांशको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> • कविताको लयबद्ध वाचन • कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण • कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	अ) नेपाली कथ्य र लेख्य वर्ण (स्वर र व्यञ्जन) को पहिचान आ) उच्चार्य व्यञ्जन वर्णको पहिचान र प्रयोग (स्थान, प्रयत्न, घोषत्व र प्राणत्व)	७
२.	कथा	सामाजिक	<ul style="list-style-type: none"> • कथाको संरचना (विषय, अनुच्छेद योजना, घटनाक्रम, संवाद, भाषा आदि) को बोध 	<ul style="list-style-type: none"> • कथाका घटनाहरूको टिपोट • कथाका पात्रहरूको चरित्र वर्णन • लघुकथा लेखन (अनुकरणात्मक) 	अ) मूल र व्युत्पन्न शब्दको पहिचान आ) शब्द स्रोत: तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्द इ) शब्दकोशीय प्रयोग	८

३.	निवन्ध	सांस्कृतिक	<ul style="list-style-type: none"> निवन्धको संरचना (अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध निवन्धमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध 	<ul style="list-style-type: none"> निवन्धमा वर्णित मुख्य विषयको बुँदाटिपोट र सार लेखन स्थानीय समाजमा प्रचलित चाडपर्वको वर्णन गरी निवन्ध लेखन तार्किक, अन्तर्राष्ट्रियात्मक एवम् समस्या समाधामूलक लेखन 	पदवर्ग (नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापद) को प्रयोगात्मक पहिचान	७
४.	जीवनी	(राष्ट्रिय)	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीको संरचना -जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषा आदि) को बोध 	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीमा प्रस्तुत घटनाक्रमको वर्णन आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै व्यक्तिको जीवनी लेखन जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	अ) पदवर्ग (नामयोगी, क्रियायोगी, संयोजक, विस्मयादिवोधक र निपात) को प्रयोगात्मक पहिचान आ) शब्द रूपायन	७
५.	पत्र लेखन	घरायसी	<ul style="list-style-type: none"> पत्र लेखनको संरचना (विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा, भाषाशैली आदि) को बोध 	<ul style="list-style-type: none"> पत्र लेखनमा प्रस्तुत विषय(वस्तु र ढाँचाको टिपोट) विषयको प्रस्तुति निर्दिष्ट विषयमा पत्र लेखन 	लेख्य चिह्न र तिनको प्रयोग (पूर्णविराम, अर्धविराम, अल्पविराम, कोष्ठक, विकल्पवोधक/रितर्यक, प्रश्नवाचक, उद्धरण, विस्मयसूचक/उद्गार, निर्देशक, योजक, छुट चिह्न/कागपादे चिह्न	८
६.	कथा	मनोवैज्ञानिक	<ul style="list-style-type: none"> कथाको संरचना (विषय, अनुच्छेद योजना, घटनाक्रम, संवाद, भाषा आदि) को बोध 	<ul style="list-style-type: none"> कथाका घटनाहरूको टिपोट कथाका पात्रहरूको चरित्र वर्णन पढेका नयाँ कथाका वारेमा प्रस्तुति 	अ) वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग आ) भाषिक प्रयोगमा पदयोग र पदवियोगको पहिचान र प्रयोग	८
७.	निवन्ध	प्राकृतिक (वस्तुपरक)	<ul style="list-style-type: none"> निवन्धको संरचना (विषय प्रस्तुतिको क्रम, अनुच्छेद योजना, भाषाशैली आदि) को बोध निवन्धको शैली र ढाँचाको अध्ययन 	<ul style="list-style-type: none"> निवन्धमा वर्णित मुख्य विषयको बुँदाटिपोट, सारांश प्रकृति तथा वातावरणको वर्णन गरी निवन्ध लेखन खोज तथा परियोजनामा आधारित भई समालोचनात्मक चिन्तनसहितको लेखन 	उपसर्गद्वारा शब्दनिर्माण अ) अ, अन, कु, बि, बे, बद, गैर, ना आ) अति, अधि, अनु, अप, अभि, अव, आ, उत, उप, दुर, दुस, नि, निर, निस, परा, परि, प्र, प्रति, वि, सम, सु	९
८.	लघुनाटक	सामाजिक /मनोवैज्ञानिक	<ul style="list-style-type: none"> नाटकको संरचना (विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, मञ्चव्ययता, चरित्र, संवाद, भाषाशैली आदि) को बोध 	<ul style="list-style-type: none"> नाटकका प्रमुख पात्रको चरित्र वर्णन नाटकका घटना तथा परिवे शको वर्णन नाटकको संवादात्मक अभिनय (विषयको प्रस्तुति, हाउभाउ) संवाद लेखन प्रतिवेदन लेखन (कार्यक्रम, भ्रमण, घटना) 	प्रत्ययद्वारा शब्द निर्माण: क) अकड, अत, अन्त, आइ, आई/याई, आउ, आली, आलु, आवट, आहा/याहा, इया ख) इयार, इलो, ई, उवा, ए, एली, ओ, ओट, औली/यौली, पन/पना, ली, ले	९९
९.	रिपोर्टाजमूलक रचना	स्वास्थ्य, योग तथा चिकित्सा	<ul style="list-style-type: none"> रिपोर्टाजको संरचना (विषय प्रस्तुतिको क्रम, अनुच्छेद योजना, भाषाशैली आदि) को बोध रिपोर्टाजमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध रिपोर्टाजको ढाँचा र शैलीको अध्ययन 	<ul style="list-style-type: none"> रिपोर्टाजमा वर्णित मुख्य विषयको बुँदाटिपोट, टिप्पणी लेखन स्वास्थ्य, योग र चिकित्साको वर्णन गरी रिपोर्टाज लेखन रिपोर्टाजमा प्रयुक्त कठिन शब्दबाट वाक्य रचना प्रतिवेदन लेखन ढाँचा र शैलीको अध्ययन र लेखन अभ्यास 	प्रत्ययद्वारा शब्द निर्माण: अक, अन, अनीय, इक, इत, ई, ईन/ईण, ईय, क, तर, तम, तव्य, ता, ति, त्व, मय, मान्, वान्, य	८

१०.	संवादात्मक रचना	कृषि, वन तथा वातावरण	<ul style="list-style-type: none"> • संवादको संरचना (विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, तर्क, संवाद, भाषाशैली आदि) को बोध 	<ul style="list-style-type: none"> • संवादमा प्रस्तुत विषयवस्तुको टिपोट • विषयको प्रस्तुति, हाउभाउ • निर्दिष्ट विषयमा संवाद लेखन तथा मौखिक अभिव्यक्ति र अभिनय • उद्घोषण, समाचार वाचन, प्रवचन आदिको अभ्यास 	<ul style="list-style-type: none"> समास प्रक्रियाद्वारा शब्द निर्माण (अव्ययीभाव, कर्मधार्य, तत्पुरुष, द्वन्द्व, द्विगु, वहुवीहि (समास र विग्रहसमेत) 	८
११.	दैनिकी रचना	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> • निर्दिष्ट पाठको बोध (अनुमान, संरचना पहिचान आदि) • निर्दिष्ट पाठमा प्रयुक्त प्राविधिक तथा पारिभाषिक शब्दको अर्थबोध 	<ul style="list-style-type: none"> • निर्दिष्ट पाठसँग सम्बन्धित रचना • बुँदाटिपोट र सारांश लेखन • दैनिकी लेखन • अनुकरणात्मक लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> अ) द्वित्व प्रक्रियाद्वारा शब्द निर्माण (पूर्ण, आंशिक र आपरि वर्तित द्वित्व) आ) सन्धि र सन्धि भएका शब्दको पहिचान 	८
१२.	वक्तृतात्मक रचना	जलस्रोत र ऊर्जा	<ul style="list-style-type: none"> • वक्तृताको संरचना (विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, तर्क, संवाद, भाषाशैली आदि) को बोध 	<ul style="list-style-type: none"> • वक्तेतामा प्रस्तुत विषय वस्तुको टिपोट • हाउभाउसहित विषयको प्रस्तुति • निर्दिष्ट विषयमा वक्तृता लेखन तथा मौखिक अभिव्यक्ति र अभिनय • उद्घोषण, समाचार वाचन, प्रवचन आदिको अभ्यास • वक्तृता/वार्दीवाद आयोजना • विभिन्न ढाँचामा प्रतिवेदन लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> अ) उद्देश्य र उद्देश्य विस्तार तथा विधेय र विधेय विस्तार, पहिचान र प्रयोग आ) व्याकरणात्मक कोटिका आधारमा वाक्य परिवर्तन (लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर) इ) कथन (प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष) ई) धूर्वीयता (करण, अकरण) 	५
जम्मा						५६

द्रष्टव्य :

- (क) विधाको माध्यमबाट विद्यार्थीले बोध, अभिव्यक्ति र भाषातत्त्व अन्तर्गतका विषयवस्तुको सिकाइ गरी भाषिक सिपहरु र भाषिक कार्यहरुमा आवश्यक सक्षमताको विकास गर्नेछन् ।
- (ख) रिपोर्टाजमूलक रचना भनेको कृनै पनि विषयमा गरिएको खोजमूलक र आख्यानात्मक संरचना भएको तथ्यमा आधारित समसामयिक प्रचलित लेखन हो ।
- (ग) पाठ्यपुस्तक विकास गर्दा प्रयोजनपरक रचनाहरूलाई साहित्यिक विद्यासँग सम्बन्धित पाठहरूको विचमा आवश्यकतानुसार क्रम मिलाएर राख्नुपर्ने छ ।
- (घ) विधाको क्षेत्र तथा क्रम र विस्तृतीकरणमा उल्लेख भएका पाठहरूमा प्रयोग भएका आधारमा उपयुक्तताअनुसार शब्दभण्डारको अभ्यास गराउनुपर्ने हुन्छ । यसका लागि पर्यायवाची शब्द, विपरीतार्थी शब्द, अनुकरणात्मक शब्द, अनेकार्थी शब्द, श्रुतिसम्भिन्नार्थक शब्द, सङ्क्षिप्त शब्द, उखान टुक्का, लघुतावाची शब्द, सिङ्गो शब्द, समूहवाचक शब्द, पारिभाषिक/ प्राविधिक जस्ता शब्दहरूको अर्थ र सन्दर्भपूर्ण प्रयोगको अभ्यास गराउनुपर्ने अपेक्षित छ । पाठमा प्रयुक्त भएका शब्दहरूलाई केन्द्रविन्दु मानी विभिन्न का शब्दभण्डारको विकास गराउने दृष्टिकोण यसमा राखिएको छ । शब्दका विभिन्न अर्थ सम्बन्धहरू र गत विविधतालाई ख्याल राखी शब्दहरूको अर्थ र सन्दर्भपूर्ण प्रयोगमा जोड दिइने छ । यस क्रममा प्रयुक्त र तत्सम्बन्धी उखान टुक्काहरूको प्रयोगलाई पनि समावेश गरिने छ ।
- (ङ) यस पाठ्यक्रम कार्यान्वयन र शिक्षण सिकाइका क्रममा सिर्जनात्मक सोचाइ/चिन्तन, समस्या समाधान, विद्युतीय सञ्चार सिप, सहकार्य र स्वव्यस्थापन, खोज, अन्वेषण, तार्किकता जस्ता भाषासम्बद्ध जीवनोपयोगी सिपहरूलाई यथासम्भव एकीकृत गरिने छ ।

५. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

सिकाइ सहजीकरण प्राठ्यक्रमलाई कक्षाकोठामा प्रभावकारी रूपमा हस्तान्तरण गर्ने विधि हो । भाषा शिक्षणमा भाषिक सिपको विकासका लागि सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अपरिहार्य हुन्छ । भाषा शिक्षणका क्रममा विद्यार्थीलाई सक्रिय गराएर सिकाइलाई विद्यार्थीकोन्द्रित बनाउनुपर्छ । यसका लागि कक्षाकोठामा वहुभाषिक, स्थिति भएमा पहिलो भाषा र दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली शिक्षणका विधिमा ध्यान पुऱ्याउनुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया पाठ्यक्रमको उद्देश्य, विषयवस्तु, विद्यार्थीको पृष्ठभूमि, स्थानीय स्रोत साधनको उपलब्धता आदिमा निर्भर हुन्छ । यो व्यक्तिगत र सामूहिक अभ्यासमा पनि आधारित हुन्छ । यस पाठ्यक्रममा सिकाइ सहजीकरणका सिपमा आधारित विधागत शिक्षणमा जोड दिइने छ । भाषा शिक्षण भाषाका सिपहरूको शिक्षण हो । भाषाका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सिपको एकीकृत शिक्षण गरेर नै भाषाको शिक्षण गरिन्छ । साहित्यिक विधा तथा प्रयोजनपरक पाठका माध्यमबाट भाषिक सिपको शिक्षण गर्नु भाषा सिकाइको मूल पक्ष हो । भाषा शिक्षणमा साहित्यिक विधा र प्रयोजनपरक भेदहरूकोनिम्नअनुसार उपयोग गरिन्छ :

(क) कविता

कविता भाषाको लययुक्त भेद हो । कविताको शिक्षण गर्दा लयबोध, शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग, संरचना (आदि, मध्य र अन्त्य) बोध, भावबोध, व्याख्या जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ । कविता शिक्षण गर्दापूर्व तयारी, पठन वा श्रवण र पठनपश्चात्का चरणमा बाँडी पठन पृष्ठभूमि, उद्देश्य निर्धारण, प्रश्नको सूची, प्रश्नोत्तर, भावबोध जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ । यसका लागि नमुना कविता दिई अनुकरणात्मक लेखन गराउने र सिर्जनात्मक अभ्यास पनि गराउनुपर्दछ ।

(ख) कथा

कथा आख्यानात्मक विधा हो । आख्यानात्मक स्वरूपका कारण कथा रुचिपूर्ण हुन्छ । कथा शिक्षण गर्दा उच्चारण, गति, यतिसहित हाउभाउपूर्ण पठन गर इन्छ । कथाबाट कथाकथन, घटना वर्णन, घटना टिपोट, बोध, प्रश्नोत्तर, भाव वर्णन र अनुकरणात्मक तथा स्वतन्त्र सिर्जनात्मक अभ्यास गराउनुपर्दछ । पठन क्रियाकलापलाई योजनाबद्ध रूपमा प्रस्तुत गराउन कथा विधा उपयोगी हुन्छ । कथा शिक्षण गर्दा पूर्वपठन, पठन र पठनपश्चात्का चरणमा बाँडी पूर्वानुमान गर्ने, सहकार्यात्मक पठन, छलफल र प्रस्तुतीकरण गर्ने तथाशनप निर्माण गराउने क्रियाकलाप पनि गराउनुपर्दछ ।

(ग) निबन्ध

निबन्ध गद्य विधा हो । निजात्मक र वस्तुपरक अनुभूतिका लागि निबन्ध उपयुक्त विधा हो । निबन्ध शिक्षण गर्दा शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग, पठनबोध, विषयबोध, बुँदाटिपोट, व्याख्या, सारांश, प्रश्नोत्तर, अनुच्छेद लेखन र स्वतन्त्र लेखन जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ । यो लेखाइ सिप विकासका लागि उपयुक्त विधा हो । परियोजना कार्य, घटना अध्ययन, कक्षा छलफल र प्रस्तुतीकरण जस्ता क्रियाकलाप गराएर निबन्ध लेखन क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ ।

(घ) जीवनी

जीवनी भाषाको गद्य भेद हो । जीवनीबाट विद्यार्थीलाईघटना वर्णन, घटना लेखन, बुँदाटिपोट, प्रश्नोत्तर, सारांश लेखन र जीवनी लेखन जस्ता अभ्यास गराउनुपर्दछ । जीवनी लेखनसँगसम्बद्ध गराएर अन्तर्वाता, परियोजना कार्य, घटना अध्ययन जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ । जीवनी शिक्षणबाट मूलतः भाषाका पढाइ र लेखाइ सिपको विकास हुने भए पनि लेखन अभ्याससम्बन्धी क्रियाकलाप बढी प्रभावकारी हुन्छ । यसका लागि नमुना जीवनी प्रस्तुत गर्ने अनुकरणात्मक जीवनीमा अभ्यास गराई स्वतन्त्र अभ्यास गराउनुपर्दछ ।

(ङ) रूपक

रूपक भनेको अभिनयात्मक विधा हो । यसमा पात्रले परिस्थिति, अवस्था, विषयवस्तु र व्यक्ति विशेषको चारित्रिक भूमिकालाई ध्यानमा राखेर हाउभाउसहित भूमिका निर्वाह गर्दछ । यो कथ्य भाषासँग सम्बन्धित भएकाले मौखिक अभिव्यक्तिका माध्यमले व्यक्तिका भावना, चारित्र आदिको प्रदर्शन गरिन्छ । नाटक, एकाइकी, संवाद, वादविवाद, मनोवाद, वक्तृता आदिका माध्यमबाट रूपकीय प्रस्तुति गरिन्छ । तसर्थ रूपकको प्रकारअनुसार हाउभाउ प्रदर्शन गरी विचारको प्रस्तुतीकरण र व्यवहार गर्ने, अभिनयात्मक ढड्गबाट अरूले गरेका व्यवहारको अनुकरण गर्ने, जीवन्त रूपमा मौखिक भाषाको प्रयोग गर्ने, तार्कि क्षमताको विकास गर्ने जस्ताक्रियाकलापबाटवि रूपक शिक्षण गर्नुपर्दछ । साथै अभिनयात्मक कलाकार अतिरिक्त रूपक विधाबाट अन्य भाषिक सिपको पनि अभ्यास गराउन सकिन्छ ।

(च) प्रयोजनपरक पाठहरू

दैनिक जीवनमा प्रयोगमा आउने विभिन्न समसामयिक का ज्ञान, सिप एवम् विविध प्राविधिक र पारिभाषिक शब्दका माध्यमबाट भाषा सिकाइमा सहजता प्रदान गर्नका लागि यस तहमा प्रयोजनपरक रचनाहरू समावेश गरिएको छ । यसमा सिकारुका दैनिक जीवनयापन र व्यावसायिक क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने ज्ञान, सिप, अभिवृद्धि, मूल्य र काम गर्ने तत्परतालाई व्यावहारिक रूपले उपयोग गर्न सक्ने गरी स्वास्थ्य, योग तथा चिकित्सा, कृषि, बन तथा वातावरण, पर्यटन, जलस्रोत र ऊर्जा, सञ्चार, विज्ञान तथा प्रविधि, समाज, संस्कृति र शिक्षा, कानुन, प्रशासन र व्यवस्थापन, अर्थ, उद्योग र वाणिज्य जस्ता विषयमा आधारित रचनालाई समावेश गरिएको छ । यस्ता रचनाका माध्यमबाट विद्यार्थीले वाणिज्य, अर्थ, विज्ञान, स्वास्थ्य, कानुन, शिक्षा, योग जस्ता विषयको रचनात्मक, प्रयोजनपरक भाषिक प्रयोग र संरचनाको अभ्यास गराइने छ । प्रयोजनपरक पाठहरूलाई रोचक बनाउनका लागि साहित्यिक विधाका रूपमा प्रस्तुत गरिने छ । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा विभिन्न प्रयोजनपरक शीर्षक दिई तिनमा अनुकरणात्मक, निर्देशनात्मक र स्वतन्त्र लेखनको अभ्यास गराइन्छ । उदाहरणमा आधारित पाठ वा रचनाको अभ्यास, पाठको मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति, समूह छलफल र प्रस्तुतीकरण, परियोजना र खोजमूलक कार्य गराउने अभ्यास गराउनुपर्दछ । त्यस्तै आवश्यकतानुसार प्रचलित र सान्दर्भिक विद्युतीय सञ्चार माध्यममा उपलब्ध उपयोगी सामग्रीको अध्ययन गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउनुपर्दछ ।

७. विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया

मूल्यांकन गर्दा निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुई किसिमका प्रक्रिया अपनाइने छ । निर्णयात्मक मूल्यांकन गर्दा आन्तरिक र बाह्य गरी दुईतरिका अवलम्बन गरिने छ । निर्णयात्मक मूल्यांकनका लागि निर्माणात्मक मूल्यांकनमा उपयोग गरिएका विभिन्न प्रक्रिया, साधनहरू तथा तिनको अभिलेखीकरणलाई समेत आधार बनाउन सकिने छ । निर्माणात्मक मूल्यांकन शिक्षण सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाकै निरन्तरता मानिने भएकाले यसलाई निरन्तर मूल्यांकनका रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ । स्तरोन्तति तथा कक्षोन्ततिका लागि शैक्षिक सत्रको अन्तमा निर्णयात्मक मूल्यांकन अन्तिम परीक्षाका माध्यमबाट गरिने छ । निर्माणात्मक वा निरन्तर मूल्यांकनमा क्षेत्रीय अध्ययन, परियोजना कार्य, अध्ययन भ्रमण, घटना अवलोकन तथा अध्ययन, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक कार्य, विद्युतीय सञ्चार माध्यममा प्राप्त सान्दर्भिक सामग्रीको अध्ययन र प्रस्तुति, सिकारुका कार्यकलापको निरीक्षण, व्यक्तिगत र सामूहिक छलफल, लिखित परीक्षा, हाजिरीजवाफ, प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्यको परीक्षण, भाषिक व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखीकरण जस्ता साधनहरूको उपयोग गरिने छ ।

नेपाली भाषाको मूल्यांकनमा सक्षमता र सिकाइ उपलब्धिमा लेखिएका भाषिक सिपको मापन गरिने छ । विद्यार्थीको भाषिक सिपगत सक्षमताको मापन गर्ने प्रश्नहरूको निर्माण गर्दा व्याकरण र शब्दभण्डारसम्बन्धी प्रश्नहरूसमेत भाषिक एकाइ र रचनामा केन्द्रित गरिने छ । व्याकरणको मूल्यांकन कार्यमूलक प्रकृतिको हुने छ । प्रश्नहरू विद्यार्थीको भाषिक दक्षताका अतिरिक्त रचनात्मक र समालोचनात्मक क्षमतालाई पनि सम्बोधन गर्ने खालका हुने छन् ।

(क) आन्तरिक मूल्यांकन

आन्तरिक तथा प्रयोगात्मक मूल्यांकनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीहरूको कार्यसञ्चयिका फाइल बनाई सोको आधारमा उनीहरूको कार्य र उनीहरूले गरेका कार्य र उनीहरूमा आएको व्यवहार परिवर्तनका अभिलेख राखी सोको आधारमा अड्क प्रदान गर्नुपर्दछ । सिकाइका क्रममा कक्षाकोठामा कक्षागत शिक्षण सिकाइको अभिन्न अझगका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, सापुदायिक कार्य, सह/अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा जस्ता मूल्यांकन साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ । यस्तो मूल्यांकनका लागि विद्यार्थीको अभिलेख राखी त्यही अभिलेखका आधारमा सिकाइस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । आवश्यकतानुसार सुधारात्मक तथा उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले तै उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्यांकन गर्नुपर्ने छ । यस विषयमा निर्माणात्मक मूल्यांकन प्रक्रियाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । विद्यार्थीहरूले के कति सिके भन्ने कुरा पत्ता लगाई नसिकेको भए कारण पहिचान गरी पुः सिकाइनुपर्छ । आन्तरिक मूल्यांकनको भार २५% छुट्याइएको छ । यस विषयको आन्तरिक मूल्यांकनमा कक्षा सहभागिता, कक्षा कार्य/परियोजना कार्य, विषयवस्तुको मूल्यांकन तथा आन्तरिक परीक्षावाट प्राप्त विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई समेटिनु पर्दछ ।

यस खण्डको मूल्यांकन विद्यार्थीले व्यक्तिगत तथा समूह कार्य तथा परियोजनाको गुणस्तरको आधारमा विद्यालय तहमा गठन गरिने मूल्यांकन समितिले गर्ने छ भने तोकिएको निकायबाट यसको प्राविधिक परीक्षण हुने छ । आन्तरिक मूल्यांकनका आधारहरू र अड्क विभाजन निम्नानुसार हुने छ :

क्र.सं	क्षेत्र	परीक्षण गर्ने	अड्कभार	मूल्यांकनका आधार
१.	सहभागिता	कक्षा सहभागिता	३	विद्यार्थीको दैनिक हाजिरीको अभिलेखलाई आधार लिने भाषिक सिप विकासका लागि व्यक्तिगत, युगल र समूहगत आदि कक्षागत सिकाइ सहभागितालाई आधार मान्ने
२.	कक्षा कार्य/परियोजना कार्य	कक्षा कार्य/परियोजना कार्य	६	सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ सिप विकाससम्बद्ध लिखित तथा मौखिक प्रस्तुति, गृहकार्य, कक्षा कार्यवा भाषिक सिप विकाससम्बन्धी परियोजना कार्यको प्रतिवेदन र अन्तर्वार्ता (भाइवा) लाई आधार लिने
३.	विषयवस्तुगत मूल्यांकन	(क) सुनाइ	३	रेडियो, क्यासेट, मोबाइल वा अन्य विद्युतीय सामग्रीबाट समाचार, संवाद, साहित्यिक अभिव्यक्ति, वा अन्य सन्देशमूलक गद्यांश सुनाएर अनुमान, पूर्वानुमान, प्रश्नोत्तर, शब्दबोध, अर्थबोध, सन्दर्भबोध, भावबोध, कथाकथन, घटना वर्णन, मुख्य बुँदा टिपो आदिसँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधी भन्न वा लेख्न लगाउने । वा १५० देखि २०० शब्दसम्मको कुनै गद्यांश वा पद्यांश (अदृष्टांश) सुनाएर अनुमान, पूर्वानुमान, प्रश्नोत्तर, शब्दबोध, अर्थबोध, सन्दर्भबोध, भावबोध, कथाकथन, घटना वर्णन, मुख्य बुँदा टिपो आदिसँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोध्ने।
	(ख) बोलाइ			
	(अ) मौखिक वर्णन/कथा कथन		४	कुनै विषयवस्तु, चित्र, परिवेश आदि दिएर मौखिक वर्णन गर्न लगाउने (यसरी वर्णन गर्दावक्ताले बोलेको कुरामा स्पष्टता, शैली, भाषिक स्तर, शुद्धोच्चारण, गति, यति, लय र हाउभाउ जस्ता पक्षमा ध्यान दिने) वा कुनै कथा सुनी कथाकथन गर्न लगाउने, घटना, पात्र र परिवेशको वर्णन गर्न लगाउने
	(आ) स्वरवाचन		३	कुनै पत्रपत्रिका वा कुनै लिखित सामग्रीबाट १५० शब्दसम्मको गद्यांश वा पद्यांश दिएर गति, यति, लय मिलाएर भावानुकूल स्वरवाचन गर्न लगाउने । (यसरी वाचन गर्दास्पष्टता, भाषिक शुद्धता, गति, यति, लय र हाउभाउ जस्ता पक्षमा विशेष ख्याल गर्ने)
४.	त्रैमासिक परीक्षा	त्रैमासिक परीक्षाको अड्कबाट	६	पहिलो त्रैमासिक परीक्षाबाट ३ अड्क र दोस्रो त्रैमासिक परीक्षाबाट ३ अड्क
जम्मा			२४	

द्रष्टव्य : आन्तरिक मूल्याङ्कनका आधारको विस्तृत विवरण आन्तरिक मूल्याङ्कन कार्यविधिका आधारमा हुने छ ।

(ख) बाह्य मूल्याङ्कन

(आ) भाषिक सिप (पढाइ र लेखाइ) कक्षा ११

क्र.सं	भाषिक सिप (पढाइ र लेखाइ)	विषयक्षेत्र	अङ्कभार
१.	वर्ण पहिचान	व्याकरण	३
२.	वर्णविन्यास	व्याकरण	३
३.	पदवर्ग पहिचान	व्याकरण	२
४.	शब्दनिर्माण	व्याकरण	४
५.	रूपायन र पदसङ्गति	व्याकरण	३
६.	काल, पक्ष, भाव र वाच्य	व्याकरण	५
७.	शब्दस्रोत र शब्दकोशीय प्रयोग	व्याकरण	२
८.	वाक्यान्तरण	व्याकरण	३
९.	पठनबोध	प्रयोजनपरक रचना	८
१०.	बुँदाटिपो र सारांश	गद्य रचना	२+३=५
११.	पाठगत बोध (सन्दर्भमा आधारित छोटो उत्तरात्मक)	कथा, कविता, निबन्ध, जीवनी, रूपक, प्रयोजनपरक रचना	८
१२.	पाठगत बोध (समीक्षात्मक)	कथा, कविता, निबन्ध, जीवनी, प्रयोजनपरक रचना	४+४ = ८
१३.	स्वतन्त्र रचना	निबन्ध	८
१४.	प्रतिक्रिया लेखन	सामयिक विषय	४
१५.	व्यावहारिक लेखन	व्यावहारिक लेखन, पत्ररचना	४
१६.	प्रतिवेदन तथा टिप्पणी लेखन	प्रतिवेदन र टिप्पणी	५
जम्मा			७५

Compulsory Subject

Secondary Education Curriculum 2076

Subject: C. English

Grade: 11 and 12

Credit Hour: 4

Subject Code: Eng.

Annual Working hours: 128

Compulsory English

Listening

1. Identify and discriminate stress and intonation patterns.

- Identify the speaker's attitudes and feelings through their use of stress and intonation.
- Show an understanding of differentiating tones (warnings, advice, suggestion, etc.).
- Identify the effects of suprasegmental features in a connected speech.

2. Listen to the spoken text and understand its gist and retrieve specific information from it.

- Identify the gist of a listening text.
- Retrieve specific information from spoken English.
- Compare and contrast information.
- Show an understanding of the functions of common discourse markers

3. Make inference while listening

- Make predictions about the subsequent content using prior knowledge, phonological clues and contextual clues.
- Make inference about themes and message of the spoken text from prior knowledge and contextual clues.

4. Listen to the spoken text and critically analyse and evaluate the information in it.

- Distinguish between facts and opinions in a spoken text.
- Draw conclusions from main ideas, specific details, prior knowledge and contextual clues.
- Identify the content and organisation of presentations.
- Form opinions about ideas presented in listening texts.
- Understand the meaning of common idiomatic expressions.

5. Listen to the spoken text and take note of important information.

- Listen to a variety of audio materials (e.g. lectures, conversations, personal accounts, narratives and explanations) and take notes of them.
- Restate what has been heard.

6. Participate actively and effectively in an interaction.

- Participate as an active listener in an interaction and discussion.
- Ask for clarification and elaboration.
- Respond to the speaker with appropriate facial expressions and gestures.
- Respect the age, gender, social position and cultural traditions of the speaker.

7. Listen to instructions, directions and announcements and follow them.

- Show an understanding of complex directions and instructions.
- Show an understanding of common public announcements e.g. at an airport, at a stadium, etc.

8. Gain knowledge and understanding of target culture (s) through listening.

- Identify nationality/ background of speaker (s) of listening texts
- Demonstrate an understanding of the patterns of interactions from various English speaking cultures.
- Show an understanding of verbal and non- verbal social conventions that characterize the English speaking culture.
- Compare and contrast the practices of both national and international cultures.

Speaking

1. Participate effectively in interactions and conversations.

- Initiate, maintain and conclude an interaction using appropriate expressions.
- Take part in conversations on subjects of common interest.
- Speak fluently, accurately and effectively in different situations on a wide range of general or leisure topics.
- Understand and respond to what has been said by the other interlocutors in conversation.
- Ask questions for clarification and understanding.
- Respond to questions.
- Present ideas, opinions, experiences and arguments with confidence.
- Respect age, gender, social position of the listener.
- Indicate understanding and express certainty or uncertainty.
- Make proper use of extra linguistic features such as facial expressions and gestures.
- Use common discourse

2. Participate effectively in an informal discussion.

- Convey message effectively using appropriate language functions.
- Comment and put forward point of a view clearly.
- Give opinions on the topic of discussion.
- Comment on another person's opinions or viewpoints.
- Express thoughts and ideas using verbal and non-verbal communication strategies.
- Respect others' views and ideas.

3. Participate effectively in a formal discussion.

- Have a discussion on matters related to his/her field.
- Ask and reformulate questions as required.
- Present a point of view clearly.
- Present and respond to arguments.
- Take part in informal debates on the issues of current topics and concerns.

4. Give and take an interview.

- Actively participate in an interview both as a interviewer and as an interviewee.
- Expand the points being discussed.
- Check and confirm information.
- Ask questions and respond to them properly.

5. Use telecommunications effectively.

- Use telecommunications such as telephone, Skype and Viber effectively for personal purposes.

6. Narrate a sequence of events or process

- Narrate a sequence of events or processes using appropriate structures and vocabulary.

7. Use suprasegmental features like stress, tone and intonation for expressing a range of meanings and emotions.

- Speak fluently and accurately with acceptable pronunciation, stress and intonation patterns.
- Produce utterances with appropriate features of connected speech such as assimilation and elision.

8. Make effective presentations.

- Generate ideas and make presentations appropriate to the purpose and audience.
- Choose appropriate expressions and registers according to the context/field.
- Maintain appropriate posture and eye contact.

9. Describe, people, objects, events, etc.

- Describe people, objects, events, etc. using appropriate structures and vocabulary.

10. Seek and provide a wide variety of information.

- Use a range of question forms for seeking and confirming required information.
- Give detailed information on different topics.

11. Speak with critical analysis and evaluation.

- Express personal opinions to clarify the points expressed.
- Present reasons and examples from different sources such as reviews of books, plays and interviews to defend opinions and judgments.

12. Understand and demonstrate inter-cultural understanding.

- Express one's own cultural values and practices effectively and clearly.
- Express tolerance and respect for the cultural practices of other people.

Reading

1. Read the texts intensively for information and understanding.

- Scan the text and retrieve specific information from it.
- Skim the text and get its main idea/theme.
- Identify the topic sentence of a paragraph.
- Distinguish between cause and effect.
- Separate facts from opinions.
- Compare and contrast ideas.
- Find out main ideas and supporting details.
- Deduce the meanings of unfamiliar words and phrases in a given context.
- Read the texts and identify the order of events.
- Identify explicit as well as implicit information.
- Read and interpret the graphic organizers (e.g. Venn diagram, time line, semantic webs, etc.) given in the text to facilitate understanding of grade appropriate reading texts.

2. Read a variety of literary texts for pleasure, appreciation and interpretation.

- Read and interpret literary texts (e.g. short stories, essays, poems and dramas) from a wide variety of authors, subjects and genres.
- Read and respond to literary works that represent a range of social, historical and cultural perspectives.
- Interpret multiple levels of meaning such as literal meaning, contextual meaning, figurative meaning and intended meaning in literary texts.
- Analyse and evaluate fiction and non-fiction including the effect of diction and figurative language.
- Analyse special features of languages that distinguish literary texts from nonliterary ones.
- Appreciate literary texts of appropriate level.
- Determine the themes of literary texts.
- Describe the characters of the literary texts.

3. Read the texts and critically analyse, interpret and evaluate the information.

- Determine the writer's attitude, perspectives, purposes and intended meaning.
- Identify the particular kind of language used in a particular text.
- Analyse and synthesize information from different sources by making connections and showing relationships with other texts, ideas and subjects.
- Form a variety of questions at different levels about the text.
- Read, review and present a critical response to a text.
- Express opinions and make judgments about ideas, information, experiences and issues presented in literary and factual texts.
- Arrive at conclusion and comment on a given text.
- Summarise the texts. comment on a given text.
- Summarise the texts.

4. Read the texts closely and understand the structure and organization of the text.

- Identify the structure and organization of paragraphs and longer texts by developing an awareness of cohesive devices.
- Analyse the organizational patterns of a text (such as chronological, cause-effect, problem-solution and reason-conclusion).
- Identify cohesive devices and their referents.
- Identify the discourse markers and their functions in the texts.

5. Read the texts and predict the content and make inference.

- Read the title and predict the content of the text.
- Make predictions about the content of a text while reading based on contextual clues, text features, background knowledge, patterns of relationship of ideas, etc.
- Make predictions about upcoming events in the narrative texts.
- Make inferences from contextual information, writer's viewpoints, implied information, etc.
- Use knowledge of the world or background knowledge while reading.

6. Read the texts and take notes.

- Make notes by reading various resources.
- Read a text and make notes covering the key points.

7. Read and interpret the paraorthographic texts.

- Interpret and integrate information presented in diagrammatic forms (charts, graphs, tables, maps etc.)
- Paraphrase information or ideas of the texts.

8. Read texts and deduce the meaning of unfamiliar lexical items from the context.

- Deduce the meaning of unfamiliar lexical items on the basis of contextual, syntactic and semantic clues.

9. Use an authentic English dictionary, thesaurus, encyclopedia, and academic reference material.

- Use an authentic English dictionary, thesaurus, encyclopedia, and academic reference materials.

10. Read and identify the practices and values of national and target cultures.

- Read and identify the practices and values of national and target cultures.
- Read a variety of texts from both national and international cultures for information and understanding.
- Read and compare social, democratic, political and economic issues in both national and international cultures.
- Read expository texts on issues affecting social, political, economic and cultural aspects in a given society.

Writing

1. Compose well- formed paragraphs.

- Compose well-formed paragraphs including the appropriate topic sentence, supporting details and a concluding sentence.

2. Write different kinds of letters and emails with appropriate format and layout.
  - Write different types of personal letters such as letters to friends, and relatives.
  - Write emails.
  - Create blogs for expression.
3. Write well organised essays on the given topics and the topics of own interest.
  - Write well organized descriptive, narrative, argumentative and expository essays on the given topics and the topics of interest.
  - Edit the written products.
4. Write news articles on current issues.
  - Write articles on current issues using appropriate forms and styles.
5. Write formal reports in an appropriate style and format.
  - Write study reports based on project works or mini-researches in an appropriate form and format.
6. Narrate a sequence of events and personal experiences.
  - Narrate an event in a chronological order.
  - Narrate a personal experience appropriately.
  - Write stories.
7. Describe a person or event appropriately.
  - Describe a person or event using appropriate structures and vocabularies.
8. Summarise a text.
  - Summarise a text into a short form condensing the information.
9. Write a character sketch.
  - Write a character sketch of the characters in a text.
10. Write a book/film review.
  - Write a critical review of a book/film.
11. Transfer information from tables, graphs and charts to prose and vice versa.
  - Transfer information from tables, graphs and charts to prose and vice versa.
  - Describe and interpret tables, charts and graphs clearly.
12. Prepare communiqué and press release.
  - Prepare communiqué in a simple and clear form.
13. Use the mechanics of writing properly.
  - Write a variety of text types using spelling, punctuation, capitalisation, contractions, abbreviations, acronyms, numbers and numerals properly.
14. Use various strategies for generating and organising ideas for writing.
  - Use writing strategies such as brainstorming, making mind maps and spider grams for generating ideas.
  - Gather required information for writing from various printed and online sources.
  - Draft interview questions to collect information.
  - Take notes while reading or interviewing and use the notes for writing.
  - Use a range of organisational strategies such as clustering, webbing, and mapping to present information.
  - Critically analyse the sample writings to find out their structure and styles.
15. Apply process approach to writing for producing a variety of creative writings.
  - Apply the stages of process approach (i.e. planning, making an outline, preparing the first draft and revising, editing and producing the final draft) for creating a variety of creative writings such as essays, personal experiences and articles
16. Use an authentic English dictionary, thesaurus, encyclopedia, and academic reference material.
  - Use an authentic English dictionary, thesaurus, encyclopedia, and academic reference materials for drafting, revising and editing their writing.
  - Develop personal dictionary.

Student Assessment

The letter grading system will be used for assessing the students' performance. In order to assess the student's learning achievement as expected by this curriculum, formative as well as summative and internal as well as external assessment will be done. In order to ensure the learning of the students, informal assessment will be conducted regularly and timely feedback will be provided to the students for improvement. The goal of formative assessment is to help the learners to learn more rather than to check what they have learnt and what they have not. Formative assessment should focus on those areas which pose problems in learning. This can also take the form of remedial teaching. Formative assessment should focus on the development of all the language skills and aspects in the learners. Various classroom activities and techniques should be used to help the learners to learn more. The following techniques/activities can be used as tools for formative assessment:

- Observation of students' linguistic behaviour
- Anecdotal record
- Rating scale
- Check lists
- Work sample/written samples
- Interviews
- Home assignments
- Portfolio
- Tests (class, weekly, monthly, trimister)
- Project works
- Creative works
- Self-initiation in learning
- Class work
- Games
- Debates
- Story telling/retelling
- Poetry recitation
- Dramatization/simulation
- Role play
- Group discussion
- Journal writing

As a part of summative assessment, tests for assessing four skills of language, viz. listening, speaking, reading and writing will be conducted terminally. Listening and speaking tests will be conducted on practical basis. There will be both internal as well as external evaluation as part of summative or final assessment.

6.1 Internal Evaluation: The international evaluation covers 25 marks. The allocation of marks is as follows:

Areas	Marks
Participation	3
Listening test	6
Speaking test	10
Score from terminal exams	6
Total marks	25

6.2 External evaluation: The external evaluation carries 75 marks. The allocation of marks for each language skill and aspect is given below:

S.no	Language skills and aspects	Marks
1	Reading	35
2	Writing	25
3	grammar	10
4	Vocabulary	5
Total marks	75	

१. परिचय

शिक्षा सूचना तथा ज्ञान प्राप्त गर्ने र त्यसको समालोचनात्मक व्याख्या गर्ने एक सशक्त माध्यम हो । यसले समाज रूपान्तरणमा समेत महत्वपूर्ण योगदान गर्दछ । समयको परिवर्तनसँग आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक अवस्था एवम् विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा दिन प्रतिदिन परि वर्तन भइरहन्छ । समाजलाई ती परिवर्तित क्षेत्र र विषयहरूसँग शिक्षाकै माध्यमबाट परिचित गराउन सकिन्छ । शिक्षालाई समयसापेक्ष बनाउन यसलाई समुदायसँग जोड्नुपर्दछ । यसका लागि समुदायलाई शिक्षाको पाठ्यक्रमका रूपमा लिई सिकाइका कार्यहरू सञ्चालन गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय तहदेखि नै समाज र वातावरणसँग अन्तरक्रिया गर्ने अवसर प्रदान गर्नकक्षा ११ मा सामाजिक अध्ययन विषय समावेश गर्न आवश्यक देखिएको हो यसले विद्यार्थीलाई समाजको क्रियाशील सदस्यका रूपमा विकास गर्न आवश्यक ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति हासिल गराउन सहयोग पुऱ्याउँछ । विद्यार्थीमा मानवीय मूल्य र मान्यतासहित लोकतान्त्रिक समाजमा असल नागरिक तयार पार्न सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले विद्यालय तहमा सामाजिक अध्ययन विषय समावेश गरिएको हो ।

विद्यालय शिक्षाको कक्षा १ देखि १० सम्म सामाजिक अध्ययन अनिवार्य विषयका रूपमा अध्यापन हुँदै आएको छ । यसै सन्दर्भमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले कक्षा ११ मा सामाजिक अध्ययन विषय समावेश गर्ने व्यवस्था गरेअनुरूप यस विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । यस तहमा सामाजिक अध्ययन विषय समावेश गर्नुको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीहरूलाई खोज पद्धतिमा सिपयुक्त बनाईजिज्ञासा समाधानका लागि प्रश्न गर्न सक्ने, तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्न सक्ने र उक्त तथ्याङ्क तथा सूचनालाई जीवन उपयोगी बनाउने क्षमताको विकास गर उन्हो । यसमा समाजमा घट्ने घटनाहरूको विश्लेषण गरी त्यसका कारण तथा प्रभाव खोज्ने र कुनै पनि विषयप्रति समालोचनात्मक दृष्टिकोणबाट विश्लेषण गर्ने सिपको विकास गराउन जोड दिइएको छ । यसै गरी विद्यार्थीहरूलाई भौगोलिक, ऐतिहासिक र समसामयिक विषयसँग परिचित भई सम्बन्धित विषयमा विश्लेषण गर्न सक्ने एक सचेत नागरिक तयार गर्नु पनि यस विषयको मुख्य उद्देश्य हो । कक्षा ११ मा यस विषयका लागि पाठ्यग्रन्थ ९ऋचभमष्ट ज्यगच० ५ र वार्षिक कार्यघण्टा १६० निर्धारण गरिएको छ । यस विषयमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर मूल्याङ्कनका लागि सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक दुवै विधि प्रयोग गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । कक्षा ११ मा १० ओटा विषयगत क्षेत्रहरू समावेश गरी निम्नानुसारको सिकाइमा जोड दिएको छ :

सामाजिक अध्ययन विषयले सचेत र सक्रिय ज्ञान दिन्छ । यसले हाम्रो वरिपरि रहेका सबै परिस्थिति र सम्बन्धहरू ऐतिहासिक विकास र सामाजिक परिवर्तनका उपलब्धि हुन भन्ने बुझाउँछ । हाम्रो वरिपरि रहेका वस्तुहरू भौगोलिक, आर्थिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक, लैडिगिक आदि प्रक्रियाहरूद्वारा निर्मित भएका छन् । हामीले खेती गर्ने जमिन र पिउने पानी, जीवन र मरण, कलम र कापी, टेबल र मेचलगायत नातागोता, साथीभाइ आदि सबै यही समाजका उपज हुन् । हामी हरेक व्यक्ति इतिहास र समाजका उपज हाँ । इतिहास र समाजलाई पुर्नगठन गर्ने कर्ता पनि हामी नैहाँ । यस अर्थमा गतिशील समाजमा सामाजिक परिवर्तनका वाहक पनि हामी व्यक्ति नै हाँ ।

- यस विषयले हाम्रा पुर्खाहरू र पुर्खाहरूले सृष्टि गरेको समाजको विकासक्रम र उक्त समाजमा हामी आफैं कसरी ती सृष्टिका अङ्ग बन्यौं भन्ने बोध गराउँछ । यसले मानव समुदाय, सामाजिक परिपाटी र मूल्य तथा मान्यताहरूका विचमा रहेका समानता र विविधतालाई बोध गराउँछ र आफ्नो परिपाटी ठिक र अरूको बेठिक भन्ने मानसिकताबाट मुक्ति दिलाउँछ ।

- विश्व समुदायमा छारिएर रहेका मानव समुदाय, सामाजिक परिपाटी र मूल्य तथा मान्यताहरूमा रहेका विविधताको सम्मान र संरक्षण गर्न सिकाउँछ ।

- व्यक्तिलाई कुनै पनि घटना र विषयहरूमा समालोचनात्मक दृष्टिकोण प्रयोग गरेर वा जाँचेर मात्र ग्रहण गर्न सिकाउँछ ।

- भौगोलिक, ऐतिहासिक, आर्थिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक, लैडिगिक आदि कारणले सामाजिक विविधता तथा असमानताहरू रहेको कुरा बोध गराउँछ ।

- समसामयिक परिवेशअनुकूल गुणस्तरीय जीवनसहित विभिन्न स्थान र परिवेशमा समायोजन भई बाँच्न सिकाउँछ ।

२. तहगत सक्षमता

सामाजिक अध्ययन विषयको अध्ययनपश्चात् विद्यार्थीहरूमा निम्नानुसारका सक्षमता हासिल हुने छन् :

१. सामाजिक अध्ययनको अवधारणा र विधि पहिचान
२. मानव जाति तथा समाजको विकासक्रम तथा सम्बद्ध विविधताको विश्लेषण
३. नेपालका विभिन्न पर्यावरणीय क्षेत्र र प्रदेशहरूबिचको अन्तरसम्बन्धको विश्लेषण
४. नेपाल र विश्वका प्रमुख ऐतिहासिक घटनाहरूको प्रस्तुति
५. नेपाली समाजमा रहेका जाति, जनजाति, वर्ग, समुदाय तथा लैडिगिकताको पहिचान गर्दै समावेशीकरण र विविधताको सम्मान
६. नेपालका संविधानका प्रस्तावनाहरूको तुलनात्मक अध्ययन र वर्तमान संविधानका प्रमुख विशेषताहरूको विश्लेषण
७. जनसाङ्गीतिक स्वरूप, बसाइँसराइको गतिशीलता, बस्तीको विविधता र सहरीकरणका अवस्था, कारण र प्रभावको समीक्षात्मक विश्लेषण
८. नेपालमा शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा पहुँच, गुणस्तर, लगानीको अवस्थाको पहिचान र विवेचना

९. नेपालको अर्थतन्त्रको बदलिँदो स्वरूपको विश्लेषण, आर्थिक वृद्धि, दिगो विकास, सुशासन र समावेशिताको अन्तरसम्बन्ध तथा समृद्ध र लोककल्याणकारी समाज विकासक आधारहरू पहिचान
१०. वैदेशिक नीति र छिमेकी देशहरूसँगको सम्बन्धका आयामहरूको पहिचान र प्रस्तुति
११. राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरका ऐतिहासिक एवम् समसामयिक परिवर्तनहरूको बोध र विश्लेषण
१२. नेपाली समाजको पहिचान, सम्मान, सद्भाव, सहअस्तित्व र सदाचारको आत्मसातसहित असल नागरिक भावनाको विकास

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू

कक्षा ११ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरूमा निम्नअनुसारका सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल हुने छन् :

विषयवस्तुको क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि
१. सामाजिक अध्ययनको परिचय र विधि	<ul style="list-style-type: none"> १.१ सामाजिक अध्ययनको अर्थ र स्वरूप व्याख्या गर्न ● समाजसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क र सूचना सङ्कलनका विधिहरूसँग परिचित भई तथ्याङ्क र सूचना सङ्कलन गर्न ● आगमन, निगमन र सामान्यिकरणको परिचय दिन ● गुणात्मक र परिमाणात्मक तथ्याङ्क तथा सूचना पहिचान गरी प्रस्तुत गर्न ● परिमाणात्मक सूचनाका आधारमा सङ्ख्या, दर र अनुपात निकाल
२. मानव तथा समाजको उद्भव र विकास	<ul style="list-style-type: none"> ● मानव जातिको जैविकीय तथा सामाजिक उद्भव तथा विकासको वर्णन गर्न ● दुइगे युगको संस्कृति र गुजारा प्रणालीको विश्लेषण गर्न ● कृषि युगको सुरुआत र विकासको परिचय दिन ● पुँजीवादी र औद्योगिक विश्वको निर्माण र प्रभावसँग परिचित हुन ● आजको विश्वका मूल विशेषताहरू र सामाजिक विविधताको समीक्षा गर्न ● सामाजिक सम्बन्धको स्वरूप पहिचान गरी सामाजिक सम्बन्ध विकास र सामाजिक अन्तरनिर्भरताको व्याख्या गर्न ● आफ्नो समुदायमा आएका परिवर्तनहरू र त्यसका कारणहरूको व्याख्या गर्न
३. भूगोल र सामाजिक सम्बन्ध	<ul style="list-style-type: none"> ● विश्वको भौगोलिक विविधता र विशिष्टताको परिचय दिन ● विश्व मानचित्रमा नेपाल चिनाउने आधारहरू पहिचान र विश्लेषण गर्न ● भौगोलिक विशेषताले अर्थतन्त्र, जीविकोपार्जन, क्षेत्रीयताको निर्माण, गाउँ सहरको सम्बन्ध र पर्यटन क्षेत्रमा पार्ने असर एवम् जीवन र समाजलाई पार्ने महत्त्वपूर्ण प्रभावको विश्लेषण गर्न ● नेपालका तीन पर्यावरणीय क्षेत्रका विशेषताहरूको विश्लेषण गर्न ● नेपालका प्रदेशहरूका भौगोलिक, जनसाङ्गत्यिक, आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विशेषताहरू र अन्तरसम्बन्धको समीक्षा गर्न ● विपत् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा हाल भएका प्रयासहरूको समीक्षा गर्न ● स्रोत नक्साङ्कन र यसको महत्त्व उल्लेख गर्न ● भूगोल र प्रविधिविचको अन्तरसम्बन्ध देखाउन र सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी तथ्याङ्क तालिकीकरण गरी ग्राफ, चार्ट निर्माण गर्न
४. नेपाल र विश्वको ऐतिहासिक विकासक्रम	<ul style="list-style-type: none"> ● नेपालको प्राचीनकालीन -गोपाल, महिषपाल र किरातकाल) राज्यसत्ता, अर्थतन्त्र, कानुन, संस्कृति र कलाकौशलको व्याख्या गर्न ● नेपालको मध्यकालीन -काठमाडौं, लुम्बिनी तिलौराकोट, सिम्रौनगढ, सिंजा र जनकपुर) ● सभ्यताको उदयको विशिष्ट अवस्थाको परिचय दिन ● ससाना राज्यहरूको उदय र अवसानको कारण पहिचान गर्न ● पृथ्वीनारायण शाहदेखि राणाशासन कालको राज्यसत्ता, अर्थतन्त्र, कानुन, संस्कृति प्रस्तुत गर्न ● पञ्चायत काल र बहुदलीय लोकतन्त्र, सङ्क्रमणकालीन अवधि -वि. सं. २०६३ देखि २०७१) को तुलना गर्न ● नेपालको सङ्घीय गणतान्त्रिक युग -वि. सं. २०७३ देखि हालसम्म) को राज्यसत्ता, ● अर्थतन्त्र, कानुन, संस्कृतिको समीक्षा गर्न ● लोकतन्त्रको उदय, विकासको कारण र प्रभावहरू उल्लेख गर्न ● मध्यकालीन ऐसियाको आर्थिक उदयको परिचय दिन ● ऐसियाको आर्थिक उदय र सङ्कुचनका आधारहरू उल्लेख गर्न ● औद्योगिक क्रान्ति र युरोपेली औपनिवेशिकताको सुरुआतका कारण र प्रभाव पहिचान गर्न ● आफ्नो समुदायमा घटेका महत्त्वपूर्ण घटनालाई समयबद्ध तालिकामा प्रस्तुत गर्न

<p>५. सामाजिक पहिचान, विविधता र वर्ग विभाजन</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● जात प्रथाका दैवी, शास्त्रीय र व्यवहारजन्य अवधारणको समीक्षा गर्न ● जातजाति र आर्थिक विस्तारको अन्तरसम्बन्धको खोजी गर्न ● जाति, जनजाति र मधेशीको बदलिंदो परिभाषा खोजी गर्न ● एकल र बहुपहिचान, पहिचानको तरलता र स्थिरताको परिचय दिन ● छुवाछुतलाई अमानवीय र गैरकानुनी कार्यका रूपमा आत्मबोध गर्न ● समावेशीकरणको अवधारणा, आयाम तथा तरिका प्रस्तुत गर्न ● दलितको विद्यमान अवस्था पहिचान र विश्लेषण गर्न ● दलितसम्बन्धी कानुनी व्यवस्था र कार्यान्वयनको अवस्थाको तुलना गर्न र दलित समावेशीकरणको मूल्याङ्कन गर्न ● नेपाली समाजमा वर्ग विभाजन र वर्ग निर्माणको आधार पहिचान गर्न ● जैविक लैड्ग्रा र सामाजिक लैड्ग्रिकता निर्माणको परिचय दिन ● लैड्ग्रिकतामा आधारित राजनीतिक, आर्थिक र सांस्कृतिक असमानता कम गर्न भएका प्रयासहरूको समीक्षा गर्न ● लैड्ग्रिक समावेशिताको अर्थ र तरिका पहिचान गर्न ● धार्मिक, क्षेत्रीय, अपाइङ्गता भएका, यैनिक अल्पसङ्ख्यक समुदायको पहिचान गर्न र तिनको अवस्थाको वर्णन गर्न ● समाजमूलक समाज निर्माणका आधार र उपायहरू खोजी गर्न ● आफ्नो समुदायमा सानो सर्वेक्षण गरी लैड्ग्रिक तथा जातीय सम्बन्धको अवस्था पहिचान गर्न
<p>६. संविधान र नागरिक संघेतना</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● नेपालका संविधानहरू (२०४७ र हालको) को प्रस्तावनाको तुलनात्मक अध्ययन र विश्लेषण गर्न ● नेपालको संविधानमा राजनीतिक, कानुनी, आर्थिक र सांस्कृतिक आयामहरूको व्याख्या गर्न ● नेपालको संवैधानिक व्यवस्थाअनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको निर्वाचन प्रक्रिया बताउन ● सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकार एवम् अन्तरसम्बन्धको पहिचान र तुलना गर्न ● नागरिक हक र कर्तव्यको अभ्यास गर्न ● सूचनाको हक र यसको कार्यान्वयनको समीक्षा गर्न ● राष्ट्रिय सुरक्षाको अवधारणाको व्याख्या गर्न ● नेपालमा राष्ट्रिय सुरक्षाका चुनौती पहिचान गर्न ● संवैधानिक अधिकार प्रयोग गर्न
<p>७. बस्ती, सहरीकरण, बसाइँसराइ र जनसाङ्ख्यिकी</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● बस्तीको परिचय दिन र वर्गीकरण गर्न ● मानव बस्तीका विशेषता र विविधताको पहिचान गर्न ● बस्तीहरूको प्रकृति र सामाजिक सेवाबिचको सम्बन्ध वर्णन गर्न ● सहरीकरणको अवधारणा र विश्वव्यापी प्रवृत्तिको परिचय दिन ● नेपालमा सहरीकरणका मापदण्ड, विस्तार र प्रवृत्तिको समीक्षा गर्न ● सहरीकरणका अवसर र चुनौतीहरू प्रस्तुत गर्न ● गाउँ सहर सम्बन्धले जीविकोपार्जनको विविधीकरणमा पारेको असर उल्लेख गर्न जनसाङ्ख्यिक स्वरूपको प्रवृत्ति, कारण र प्रभावको व्याख्या गर्न ● नेपालको जनसाङ्ख्याको आकार, वृद्धि बताई प्रादेशिक वितरण तयार गर्न ● कोरा जन्मदर (Crude birth rate -CBR), कुल प्रजनन दर (Total fertility rate - TFR) , कोरा मृत्युदर (Crude death rate), नवजात शिशु मृत्यु दर (Infant mortality rate), बाल मृत्यु दर (Child mortality rate) र मातृ मृत्यु दर (Maternal mortality rate) निकालन र तिनका प्रवृत्ति, कारण र प्रभावको पहिचान गर्न ● जनसाङ्ख्यिक सङ्क्रमणको सान्दर्भिकताको विश्लेषण गर्न जन्मदर र मृत्युदरका निर्धारक तत्वहरू उल्लेख गर्न ● गुणस्तरीय जीवनको अवधारणा र आयामहरूको बारेमा वर्णन गर्न बसाइँसराइको अवधारणासँग परिचित हुन ● बसाइँसराइका कारण, स्वरूप, प्रभाव र क्षेत्रको पहिचान गर्न ● विश्वमा नेपालीहरूको प्रवाहको अवस्था, कारण र असरहरूको विश्लेषण गर्न बसाइँसराइ र विप्रेषणको अन्तरसम्बन्ध पहिचान र विश्लेषण गर्न ● बसाइँसराइको आर्थिक र सामाजिक प्रभाव विश्लेषण गर्न बसाइँसराइ र सहरीकरणबीचको सम्बन्ध वर्णन गर्न ● आफ्नो समुदायमा भएको जन्म, मृत्यु, बसाइँसराइसम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन गरी विश्लेषण गर्न

८. शिक्षा र स्वास्थ्य

- शिक्षा र मानव सक्षमताको अन्तरसम्बन्ध पहिचान गर्न
- नेपालमा विद्यालय शिक्षाको पहुँच, समावेशिता, गुणस्तर र उपलब्धिको समीक्षा गर्न
- नेपालमा उच्च शिक्षाको अवस्था र चुनौतीहरू उल्लेख गर्न
- नेपालमा शिक्षा क्षेत्रमा सार्वजनिक र निजी लगानीका सम्बन्धमा बहस गर्न
- शिक्षा र रोजगारीको सम्बन्ध पहिल्याउन
- इन्टरनेट र सामाजिक सञ्जालसम्बन्धी शिक्षा:
- इन्टरनेट र सामाजिक सञ्जालको सुरक्षित प्रयोगका उपाय पहिचान गर्न
- इन्टरनेट र सामाजिक सञ्जालको उचित प्रयोग गर्न
- नेपालमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, गुणस्तर र उपलब्धिको समीक्षा गर्न
- नेपालमा स्वास्थ्य क्षेत्रमा गरिएको लगानीका सम्बन्धमा बहस गर्न
- स्वउपचार र अनौपचारिक स्वास्थ्य लाभका परिपाटीहरूका बारेमा जानकारी लिन
- नेपालमा पोषणको स्थितिको समीक्षा गर्न
- आफ्नो समुदायको शिक्षा र स्वास्थ्यको अवस्थाको समीक्षा गर्न

९. अर्थतन्त्र र विकास

- नेपालको स्थानीय, औपचारिक तथा अनौपचारिक आर्थिक कारोबार पद्धतिहरू पहिचान गर्न
- अर्थतन्त्रको बदलिँदो संरचना : कृषि, उद्योग, भौतिक पूर्वाधार र सामाजिक क्षेत्र -वि. सं. २०१३ देखि हालसम्म) को विश्लेषण गर्न
- नेपालमा श्रम शक्ति र रोजगारीका अवसरहरूको खोजी गर्न
- सरकारी वित्तको स्रोत, वितरण र उपयोगको विश्लेषण गर्न
- सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रहरूविचको अन्तरसम्बन्ध पहिचान गर्न
- निजी लगानी र उद्यमशीलताको प्रवर्धनका उपायहरू खोजी गर्न
- वैदेशिक व्यापार सन्तुलन र घाटाको अन्तर कम गर्ने उपायहरू बताउन
- विप्रेषण अर्थतन्त्रको विस्तार, प्रभाव र सीमा उल्लेख गर्न
- आर्थिक वृद्धि, दिगोविकास र मानव विकासको अवधारणको व्याख्या गरी तिनीहरूको तुलना गर्न
- नेपालमा गरिबी, बेरोजगारी र आमदानीको असमानताको अवस्था पहिचान गर्न
- नेपालको विकासमा निजीकरण, उदारीकरण र विश्वव्यापीकरणका प्रभावहरू उल्लेख गर्न
- लोककल्याणकारी समाजको विकास र समृद्धिका आधारहरू उल्लेख गर्न
- आफ्नो समुदायमा सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित आर्थिक क्रियाकलापको अवस्थाको समीक्षा गर्न
- आफ्नो समुदायमा जीविकोपार्जनमा भएको विविधकरणले आएको परिवर्तनको विश्लेषण गर्न

१०. नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध र समसामयिक घटनाहरू

- नेपालको विदेश नीतिका आधारहरू बताउन
- नेपाल र भारत तथा नेपाल र चीनको सम्बन्धमा आएका परिवर्तनका आयामहरूसँग परिचित हुन
- नेपाल र भारतविचको ऐतिहासिक, आर्थिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक सम्बन्धको सझिक्षित व्याख्या गर्न
- विश्वव्यापी सरकारको उदय र विकास : सार्क, बिम्स्टेक (BIMSTEC), विश्व व्यापार सङ्गठन) को समीक्षा गर्न
- नेपालको वैदेशिक श्रम सम्बन्धी नीति र त्यसको कार्यान्वयनको अवस्थाको बारेमा समीक्षा गर्न
- नेपाल र विश्वमा घटेका समसामयिक घटनाहरूको पहिचान र विश्लेषण गन

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

विषयक्षेत्र	विषयवस्तु - कक्षा ११)	कार्यघटना
१. सामाजिक अध्ययनको परिचय र विधि	१.१ सामाजिक अध्ययनको अर्थ र स्वरूप १.२ समाजसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलन विधिहरू १.३ आगमन, निगमन र सामान्यीकरण १.४ गुणात्मक र परिमाणात्मक सूचनाको महत्त्व र वर्गीकरण १.५ सहसम्बन्ध तथा कार्यकारण सम्बन्ध स्थापना १.६ परिमाणात्मक सूचना प्रस्तुत गर्ने तरिकाहरू (सङ्ख्या, दर, अनुपात)	८
२. मानव तथा समाजको उद्भव र विकास	२.१ मानवजातिको उद्भव र विकास २.२ दुइगो युगको संस्कृति -गुजारा प्रणाली) २.३ कृषि युगको सुरुआत र विकास २.४ पुँजीवादी र औद्योगिक विश्वको निर्माण र प्रभाव २.५ आजको विश्वको विशेषताहरू र सामाजिक विविधता २.६ सामाजिक सम्बन्धहरूको विकास र सामाजिक अन्तरनिर्भरता	९

- ३.१ विश्वको भौगोलिक चिनारी र विश्व मानचित्रमा नेपाल
 ३.२ भौगोलिक विशेषता र पर्यावरणीय क्षेत्रहरू
 ३.३ भौगोलिक विशेषताहरूले जीवन र समाजका निम्नलिखित पक्षमा पार्ने असरहरू

- अर्थतन्त्र
  - जीविकोपार्जन
  - क्षेत्रीय र प्रादेशिक अन्तरसम्बन्ध
  - पहुँच र सहजता
  - गाउँसहर सम्बन्ध
  - पर्यटन
- ३.४ नेपालका तीन पर्यावरणीय क्षेत्रका विशेषताहरू
- भौगोलिक
  - जनसाङ्गत्यिक
  - आर्थिक
  - सामाजिक तथा सांस्कृतिक

३. भद्रगोल र सामाजिक सम्बन्ध

१८

- ३.५ नेपालका प्रदेशका विशेषताहरू
- भौगोलिक
  - जनसाङ्गत्यिक
  - आर्थिक
  - सामाजिक तथा सांस्कृतिक
- ३.६ अन्तरप्रादेशिक सम्बन्ध
- ३.७ विपत् व्यवस्थापन: विद्यमान प्रयास र अभ्यास
- ३.८ भूगोलमा सूचना प्रविधिको प्रयोग
- तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन तथा तालिकीकरण र विश्लेषणमा उपयुक्त सफ्टवेयरको प्रयोग
  - सूचना प्रविधि प्रयोग गरी ग्राफ, चार्टर रेखाचित्रको निर्माण
  - स्रोत नक्साङ्कन र यसको प्रयोग : भूगोल र प्रविधि -जिआइएस, जिपिएस इत्यादि)

४. नेपाल र विश्वको ऐतिहासिक विकासक्रम

१९

- ४.१ नेपालको इतिहास
- प्राचीन काल
  - मध्य काल : ससाना राज्यहरूको उदय र अवसान
  - आधुनिक काल

१. पृथ्वीनारायणदेखि राणाकालको अन्त्यसम्म
२. सङ्कमणकालीन अवधि -वि.सं. २००७ देखि २०१७ सम्म)
३. पञ्चायत काल -वि.सं. २०१७ देखि २०४७ सम्म)
४. बहुदलीय लोकतन्त्र -वि.सं. २०४७ देखि २०६३ सम्म)

५. दोस्रो सङ्कमणकालीन अवधि -वि.सं. २०६३ देखि २०७२ सम्म)
६. सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक काल -वि.सं. २०७२ देखि हालसम्म)

४.२ विश्वको इतिहास

- मध्यकालीन एसिया : आर्थिक उदय
- एसियामा आर्थिक सङ्कुचन
- औद्योगिक क्रान्ति र युरोपेली औपनिवेशिकताको सुरुआत
- लोकतन्त्रको उदय र विकास

<p>५. सामजिक पहिचान विविधता र वर्ग विभाजन</p>	<p>५.१ जातप्रथा</p> <ul style="list-style-type: none"> ● जातप्रथाको प्रारम्भिक इतिहासका तीन अवधारणाहरू : दैवी शास्त्रीय र व्यवहारजन्य ● जात, उपजात र आर्थिक विस्तार <p>५.२ जाति, जनजाति र मधेशी</p> <ul style="list-style-type: none"> ● जाति, जनजाति र मधेशीको बदलिँदो परिभाषा र पहिचान ● जाति, जनजाति र मधेशीविचको विविधता : जनगणना र अन्य तथ्याङ्कको पुनरबलोकन ● बहुसांस्कृतिकता र बहुल सांस्कृतिकताको विचार र अभ्यास <p>५.३ दलित र समावेशीकरण</p> <ul style="list-style-type: none"> ● दलित र मानव अधिकार ● दलितको समावेशीकरणको ● दलितसम्बन्धी कानुनी व्यवस्था र कार्यान्वयन <p>५.४ वर्ग र वर्ग विभाजनका आधार</p> <p>५.५ लैड्गिकता</p> <ul style="list-style-type: none"> ● लैड्गिकताको निर्माण : जैविक र सामाजिक ● लैड्गिकतामा आधारित राजनीतिक, आर्थिक र सांस्कृतिक असमानता ● लैड्गिक समावेशिता <p>५.६ धार्मिक, क्षेत्रीय, अपाङ्गता भएका, लैड्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक समुदायको पहिचान र समावेशीकरण</p> <p>५.७ समतामूलक समाज निर्माणका उपायहरू</p>	१५
<p>६. नागरिक संचेतना र सविधान</p>	<p>६.१ नेपालको अधिराज्यको सविधान २०४७ र नेपालको सविधानको प्रस्तावनाको तुलनात्मक अध्ययन</p> <p>६.२ नेपालको संविधानको राजनीतिक, कानुनी, आर्थिक र सांस्कृतिक विशेषताहरू</p> <p>६.३ नेपालको संविधान र निर्वाचन प्रणाली</p> <p>६.४ सदृशीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूको निर्माण, काम, कर्तव्य, अधिकार अन्तरसम्बन्ध</p> <p>६.२ राष्ट्रिय सुरक्षाको अवधारणा तथा चुनौती</p> <p>६.३ नागरिक हक र कर्तव्य</p> <p>६.४ सूचनाको हक र यसको कार्यान्वयन</p>	१३
<p>७. बस्ती, सहरीकरण, बसाइँसराइ र जनसाइँखिकी</p>	<p>७.१ बस्ती विकास</p> <ul style="list-style-type: none"> ● बस्तीको परिचय र वर्गीकरण ● ग्रामीण र सहरी बस्तीका विशेषताहरू ● बस्तीहरूको प्रकृति र सामाजिक सेवाविचको तालमेल <p>७.२ सहरीकरण</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सहरीकरणको अवधारणा र विश्वव्यापी प्रवृत्ति ● नेपालमा सहरीकरणको मापदण्ड, विस्तार र प्रवृत्ति ● सहरीकरणका अवसर र चुनौतीहरू ● गाउँ सहर सम्बन्धले जीविकोपार्जनको विविधीकरणमा पारेको असर <p>७.३ जनसाइँखिकीको स्वरूप</p> <ul style="list-style-type: none"> ● जनसङ्ख्या आकार, वृद्धि र प्रादेशिक वितरण ● जनसङ्ख्याको चाप र बदलिँदो स्वरूप ● जनसाइँखियक सङ्क्रमण र यसको सार्वभिकता ● लिङ्ग, उमेर संरचनाको सङ्क्रमण ● जन्मदर र मृत्युदर मापन <p>७.४ बसाइँसराइ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● बसाइँसराइको अवधारणा र विशेषताहरू ● बसाइँसराइको वर्गीकरण, प्रवृत्ति र प्रभाव ● विश्वमा नेपालीको प्रवाह ● बसाइँसराइ, विप्रेषण र यसको प्रभाव ● बसाइँसराइको आर्थिक र सामाजिक प्रभाव ● बसाइँसराइ र सहरीकरणविचको सम्बन्ध 	१३

<p>८. शिक्षा र स्वास्थ्य</p>	<p>८.१ शिक्षा</p> <ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षा र मानव सक्षमता ● नेपालमा विद्यालय शिक्षा : पहुँच, समावेशिता, गुणस्तर र उपलब्धि ● नेपालमा उच्च शिक्षाको अवस्था र चुनौती ● नेपालको शिक्षा क्षेत्रमा सरकारी र निजी लगानी ● शिक्षा र रोजगारी <ul style="list-style-type: none"> ● सूचना प्रविधि र शिक्षा : इन्टरनेटको उपयोगिता र यसको प्रयोग ● सामाजिक सञ्जालको प्रयोग, यसका चुनौती र सुरक्षात्मक उपाय <p>८.२ स्वास्थ्य</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नेपालमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, गुणस्तर र उपलब्धि ● स्वास्थ्य सेवामा सार्वजनिक तथा निजी लगानी ● स्वउपचार र अनौपचारिक स्वास्थ्य लाभ ● पोषणको स्थिति 	१०
<p>९. अर्थतन्त्र र विकास</p>	<p>९.१ नेपालको अर्थतन्त्रका आधार र विशेषताहरू</p> <p>९.२ स्थानीय औपचारिक तथा अनौपचारिक आर्थिक कारोबार पद्धतिहरू</p> <p>९.३ अर्थतन्त्रको बदलिएँदो संरचना : कृषि, उद्योग, निर्माण र सामाजिक क्षेत्र</p> <p>९.४ नेपालमा श्रम शक्ति र रोजगारीका अवसरहरू</p> <p>९.५ सरकारी वित्तको स्रोत, वितरण र उपयोग</p> <p>९.६ सार्वजनिक, सरकारी, निजी तथा सहकारी क्षेत्र र यिनीहरूविचको अन्तरसम्बन्ध</p> <p>९.७ निजी लगानीको महत्त्व र उद्यमशीलताको प्रवर्धन</p> <p>९.८ वैदेशिक व्यापार सन्तुलन र घाटा</p> <p>९.९ विप्रेषण अर्थतन्त्रको विस्तार, प्रभाव र सीमा</p> <p>९.१० आर्थिक विकास, दिगो विकास, मानव विकास र समावेशी विकासको अवधारणा</p> <p>९.११ नेपालमा गरिबी, बेरोजगारी र आर्थिक असमानता</p> <p>९.१२ नेपालको विकासमा निजीकरण, उदारीकरण र विश्वव्यापीकरणका प्रभावहरू</p> <p>९.१३ लोककल्याणकारी समाजको विकास र समृद्धि</p> <p>९.१४ आर्थिक तथा सामाजिक सर्वेक्षणमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्न</p>	१३
<p>१०. नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध समसामयिक घटनाहरू</p>	<p>१०.१ नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध</p> <ul style="list-style-type: none"> ● नेपालको विदेश नीतिका आधार ● नेपाल र भारत सम्बन्ध ● नेपाल र चीन सम्बन्ध ● वैश्विक सरकारको उदय र विकास ● सार्क (SAARC) <ul style="list-style-type: none"> ● बिम्स्टेक (BIMSTEC) ● विश्व व्यापार सङ्गठन ● नेपालको वैदेशिक श्रमसम्बन्धी नीति र कार्यान्वयन <p>१०.२ समसामयिक घटनाहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> ● राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा भएका समसामयिक घटनाहरू (शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि, राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र खेलकुदसँगसम्बन्धी परियोजना कार्य) 	७
		१२०

५. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यमा समावेश गर्न सकिने केही क्रियाकलापहरू

विषयवस्तुको क्षेत्र	कार्यघण्टा	क्रियाकलापका उदाहरण
<p>सामाजिक अध्ययनको परिचय र विधि</p>	४	<ul style="list-style-type: none"> ● समाजका बारेमा छोटो विवरण लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने ● समूहमा विद्यालय तथा समुदायसँग सम्बन्धित विभिन्न परिमाणात्मक तथ्याङ्क सङ्कलन गरी तालिका तथा रेखाचित्रमा प्रस्तुत गर्ने ● समूहमा गुणात्मक तथ्याङ्क सङ्कलन गरी प्रस्तुत गर्ने
<p>मानव तथा समाजको उद्भव र विकास</p>	२	<ul style="list-style-type: none"> ● आफ्नो समाजमा पछिल्लो १५ वर्ष यता आएका परिवर्तन र त्यसका कारण सम्बन्धमा अभिभावक वा अन्य जानकार स्रोत व्यक्तिसँग सोधपुछ गरी बढीमा दुई पृष्ठको लेख तयार पार्ने

भद्रगोल र सामाजिक सम्बन्ध	७	<ul style="list-style-type: none"> आफू बसोबास गर्ने स्थानको भौगोलिक विशेषताहरू पहिचान गरी त्यसले परिवारको जीविको पार्जनमा पारेको असरबारेमा तालिकासहितको सूची बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्ने विद्यार्थीले आफू बसोबास गरिरहेको स्थानको सहजता तथा असहजताको स्थितिमा २० वर्षको अवधिमा आएको फरकपना सम्बन्धमा सूचना सङ्कलन गरी कक्षाकोठामा छलफल गर्ने विभिन्न स्रोतबाट नेपालका पर्यावरणीय क्षेत्रहरूको प्रदेशगत तथ्याङ्क सङ्कलन गरी तालिका, ग्राफ वा चार्टमा प्रस्तुत गरेर स्प्रेडसिट वा अन्य उपयुक्त सफ्टवेयर प्रयोग गरी तुलना तथा विश्लेषण गर्ने जिआइएस, जिपिएस इत्यादि प्रयोग गरी शिक्षकले तोकेका स्थान पहिचान गन उपलब्ध मोबाइल एप्लिकेशन प्रयोग गरी आफ्नो समुदायका भौगोलिक विशेषताहरूको पहिचान गरी छलफल गर्ने
नेपाल र विश्वको ऐतिहासिक विकासक्रम	३	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय वा कुनै स्थानको मौखिक इतिहासको सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्ने नेपालको इतिहासका महत्त्वपूर्ण घटनालाई समयबद्ध (Chronological order) तालिकामा प्रस्तुत गर्ने
सामाजिक पहिचान, विविधता र वर्ग विभाजन	५	<ul style="list-style-type: none"> आफू बसोबास गर्ने समाजमा रहेका जातप्रथासम्बन्धी जैविक, प्राकृतिक, दैवी, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक तथा ऐतिहासिक कारणबारेमा छलफल गरी टिपोट तयार पार्ने आफ्नो समुदायमा समूहमा सानो सर्वेक्षण गरी लैड्गिक तथा जातीय विभेद र समावेशीकरणको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने आफू बसोबास गर्ने समाजमा जातीय समानता कायम गर्न चाल्नुपर्ने कदमबारेमा सूची तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने
नागरिक संचेतना र सविधान	३	<ul style="list-style-type: none"> नेपालको संविधानले स्थानीय सरकारलाई दिएका अधिकार कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहको सरकारले गरेका काम सम्बन्धमा जनप्रतिनिधिलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी छलफल गर्ने आफ्नो विद्यालय रहेका वडाको अध्यक्ष, सदस्य वा सचिवलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी वडा समितिका काम, कर्तव्य र अधिकार विषयमा प्रवचन दिन लगाउने । प्रवचनपछि स्थानीय युवाले वडा समितिलाई गर्न सक्ने सहयोगबारेमा छलफल गर्ने नेपालको संविधान जारी भएयता आफू बसोबास गरेको समुदायमा भएका राजनीतिक र निर्वाचन केन्द्रित कार्यक्रमहरू तथा ती कार्यक्रमहरूमा आफ्नो सहभागिताबारेमा छोटो सूची तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्ने
बस्ती, सहरीकरण बसाइँसराइ र जनसाङ्घिकी	५	<ul style="list-style-type: none"> आफू बस्ने ठाउँलाई गाउँ वा सहर किन भनिएको भन्नेबारेमा कक्षाकोठामा छलफल गर्ने कुनै पनि व्यक्ति गाउँ र सहरमा हुने बस्तीका विशेषताहरूको सूची तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने आफ्ना बाबुआमाका दाजुभाइ दिदीबहिनी कति जना जन्मनुभएको थियो र अहिले कति जना जीवित हुनुहुन्छ भन्ने विवरण फाराममा भरेर ल्याउनेर सम्पूर्ण कक्षाका विद्यार्थीहरूले सबैपरि वारहरूको बारेको सूचना सङ्कलन गरेर तालिका र रेखाचित्र बनाई प्रस्तुत गर्ने
शिक्षा र स्वास्थ्य	३	<ul style="list-style-type: none"> आफू बसोबास गर्ने स्थानको शिक्षाको अवस्था प्रदेश र राष्ट्रिय आँकडासँग तुलना गरी बताउने आफू बसोबास गर्ने स्थानमा पछिल्लो २० वर्षमा स्वास्थ्य सेवाको विस्तार भएको प्रगति र त्यसले सम्बन्धमा पारेको प्रभाव सम्बन्धमा सूचना सङ्कलन गरी कक्षामा छलफल गर्ने आफ्ना साथीहरूसँग आधुनिक प्रविधिसँग जोडिएको सामाजिक सञ्जालको दुरुपयोग र त्यसले पारेको असरको विवरण तयार गरी त्यसको नियन्त्रणका लागि गर्नुपर्ने उपाय सम्बन्धमा कक्षामा छलफल गर्ने
अर्थतन्त्र र विकास	५	<ul style="list-style-type: none"> आफू बसोबास गरेको समुदायमा उत्पादन हुने वस्तु तथा तिनको विक्रीवितरण र विनिमय प्रणाली सम्बन्धमा समुदायमा सोधखोज गरी कक्षामा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्ने अभिभावकहरूसँग सोधेर आफ्नोपरिवारमा भएका अर्थिक उपार्जनका माध्यम पहिचान गरी पछिल्लो १५ वर्षमा यस्तो आमदानीका माध्यमहरूमा आएका परिवर्तनको अवस्था र त्यसले पारिवारिक जीवनमा पारेको प्रभाव पक्षसमेत समेटी विवरण तयार पारे कक्षामा प्रस्तुत गर्ने
नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध र समसामयिक घटनाहरू	३	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न पत्रपत्रिका र सञ्चार माध्यममा आधारित भई नेपालको छिमेकी देशसँगको सम्बन्धका विविध पक्ष खोजी गरी त्यसको विवरण कक्षाकोठामा छलफल गर्ने आफू बसोबास गर्ने स्थानमा वैदेशिक रोजगारीमा गई फर्केका व्यक्तिको पहिचान गरी वैदेशिक रोजगारीका फाइदा र समस्यासम्बन्धी विभिन्न तथ्य सङ्कलन गरेर तालिका बनाई प्रस्तुत गर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा घटेका कुनै घटना लिई त्यसको सञ्ज्ञित परिचय, घटना घटनुका कारण, त्यसको परिणाम र निचोड प्रस्तुत गर्ने

६. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

सामाजिक अध्ययन विषयले विद्यार्थीहरूलाई राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति समर्पित, नागरिक मूल्य मान्यताप्रति सचेत र समसामयिक परिवेशको विश्लेषण र समालोचनात्मक दृष्टिकोण सहितको नागरिक तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ। यस विषयको पाठ्यक्रम सामाजिक जीवनसँग सम्बन्धित विभिन्न क्षेत्रहरूलाई समेटेर एकीकृत रूपमा तयार गरिएको छ। यसमा उल्लेख गरिएका विषयवस्तुहरूको अध्ययन अध्यापन गराउँदा सबै क्षेत्रलाई उत्तिकै महाविद्यालय दिनुपर्ने हुन्छ। सम्बन्धित विषयवस्तुको एकीकृत रूपमा सहजीकरण गराई विषयवस्तुको ज्ञान, सिप र धारणाको विकास गराउनुपर्छ। विद्यार्थीहरूमा सैद्धान्तिक र व्यावहारिक दुवै पक्षको विकास गराई सकारात्मक व्यवहारको जगेन्ना गर्नु यस विषयको मुख्य ध्येय हो।

विद्यार्थीहरूमा समालोचनात्मक तथा सकारात्मक सोचको विकास, प्रतिभा प्रष्टुतन, सिर्जनात्मक सिपको विकास र विविध प्रकारका सामाजिक सिपको विकास गरी व्यवहारमा सुधार गर्दै समाजको नेतृत्व गर्न सक्ने क्षमताको विकास गराउने जस्ता मूलभूत उद्देश्यहरू यस विषयले राखेको छ। सामाजिक अध्ययनका विषयवस्तुको व्यावहारिक ज्ञान दिनका लागि कक्षाभित्र वा बाहिर आआफ्नो कक्षाकोठा, विद्यालय, परिवार, टोल, विभिन्न समूह, समुदायलगायत स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरू गराउनुपर्ने छ। विषयवस्तुलाई जस्ताको तस्तै कण्ठ गराउने शिक्षण पद्धतिलाई निरुत्साहन गरी विद्यार्थीहरूलाई आआफ्ना समुदायमा खोज गरी सिर्जनात्मक प्रतिभाको विकास गर्ने प्रोत्साहन गर्नुपर्ने छ। यस विषयले विद्यार्थीहरूमा कथा, कविता, नाटक, समाचार, चिठी, सम्पादकीय, गीत, प्रतिवेदन, रेखाचित्र, वृत्तचित्र, स्तम्भ चित्र, तालिका, तस्विर, नक्सा जस्ता सिर्जनशील विद्याहरूमार्फत आवश्यक ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति विकास गराउदै सिर्जनशीलताको विकास गराउने लक्ष्य राखेको छ।

यी सिपहरूको विकासका लागि सबै विद्यार्थीहरूलाई एकै खालको सहजीकरणले सम्भव नहुन पनि सक्छ। त्यसैले उनीहरूलाई बहुबौद्धिकताको सिद्धान्तअनुरूप रुचि र क्षमताअनुसारका ज्ञान र सिप एवम् मूल्यहरूको विकास गर्न क्रियाकलापमा विविधता ल्याउनुपर्छ। यसका निम्न योजनाबद्ध सिकाइ सहजीकरणको लोठ भूमिका रहन्छ। विद्यार्थीहरूलाई “गर र सिक” भन्ने धारणाको अभिवृद्धि गराउनु सामाजिक अध्ययन विषयको मूल लक्ष्य हो। किशोर किशोरी आफैले गरेर सिकेका कुरामा विश्वास गर्दैन्। मनमा विश्वास जागेपछि उक्त सिकाइले व्यवहारमा सुधार ल्याउँछ। त्यसैले सामाजिक अध्ययन विषयमा सिकाइ सहजीकरण गर्दा विभिन्न प्रकारका विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण विधिहरू प्रयोग गर्नुपर्छ। जस्तै :

- (क) प्रश्नोत्तर (ख) प्रदर्शन (ग) समस्या समाधान (घ) छलफल (ड) अवलोकन (च) सोधखोज (छ) अभिनय (ज) परियोजना (झ) प्रयोग (ट) स्थलगत भ्रमण (ठ) घटना अध्ययन (ड) समालोचनात्मक चिन्तन (त) सामुदायिक कार्य

यी विधिहरू नमुना मात्र हुन्। स्थानीय परिवेश, विषयवस्तुको प्रकृति र स्वरूपका आधारमा सिकाइ सहजीकरणमा विविधता ल्याउन सकिने छ। शिक्षकले सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थीको उमेर, तह, रुचि, बहुबौद्धिकता, मनोविज्ञान, सामाजिक पृष्ठभूमि, विद्यार्थी सदृख्या, शैक्षिक सामग्रीको उपलब्धता आदि समेतलाई ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ। सहजीकरण गर्दा विद्यार्थीहरूको सहभागिता एवम् सामूहिक तथा सहयोगात्मक सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्छ। विद्यार्थीलाई समस्या समाधान गर्न गाहो वा अप्लायारो परेको अवस्थामा उनीहरूका कमी कमजोरीलाई राम्ररी केलाई शिक्षकद्वारा समस्या समाधानमा सहयोग गर्नुपर्छ। विद्यार्थीहरू सिर्जना र प्रतिभाका भण्डार हुन्। त्यसैले उनीहरूका प्रतिभा प्रष्टुतनका लागि उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्नुपर्छ। शिक्षकले एउटा सहजकर्ताका रूपमा विद्यार्थीहरूलाई सही बाटो देखाउन सहयोग पुऱ्याउनुपर्छ। उल्लिखित विधिहरूका अतिरिक्त कथाकथन, मन्त्रन, कार्यशाला विधि, प्रवचन विधि, सर्वे जस्ता विधिहरू पनि आवश्यकताअनुसार प्रयोग गर्नुपर्छ। सामाजिक अध्ययन विषय शिक्षण गर्दा सूचना प्रविधिको समेत सहयोग लिएर सिक्त सक्ने वातावरण तयार गर्नुपर्छ।

७. विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया

पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप तथा अभिवृत्ति प्राप्त गर्न सकेनन् भन्ने कुरा पत्ता लगाउने महत्त्वपूर्ण साधन मूल्याङ्कन हो। विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन गर्दा विद्यार्थीहरूले अध्ययन गरेका विषयवस्तु व्यवहारमा प्रयोग गर्न सक्छन्सक्दैन भनी अध्ययन गर्नुपर्छ। यसका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न साधन र विधिहरूको सञ्चयिका अग्रिम रूपमा शिक्षकले तयार पारी विद्यार्थीहरूलाई उपलब्ध गराउनुपर्छ। यस विषयको पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका तहगत सक्षमताहरू, कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू र तिनका विषयवस्तु, सोसँग सम्बन्धित सिप, सिकाइ सहभागिता र सिकाइ सक्रियताका आधारमा विद्यार्थीहरूको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ। यस्तो मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अड्गका रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारमा केन्द्रित हुनुपर्दछ।

विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरिने छ। विद्यार्थीको निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका लागि मूल्याङ्कनको कुल भारमध्ये २५ प्रतिशत आन्तरिक र ७५ प्रतिशत बाह्य मूल्याङ्कनबाट हुनेछ। यसका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको निर्धारित अभिलेखका आधारमा मूल्याङ्कनको कुल अड्कको २५ प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा र ७५ प्रतिशत बाह्य परीक्षाबाट समावेश गरी विद्यार्थीको सिकाइ स्तर निर्धारण गरिन्छ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक वा प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीहरूको कार्य सञ्चयिका फाइल बनाई सोको आधारमा उनीहरूको कार्य र उनीहरूले गरे का कार्य र उनीहरूमा आएको व्यवहार परिवर्तनका अभिलेख राखी सोका आधारमा अड्क प्रदान गर्नुपर्दछ। सामाजिक अध्ययन विषय सिकाइका क्रममा कक्षाकोठामा कक्षागत शिक्षण सिकाइको अभिन्न अड्गका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, सह/अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कन साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ। यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीको अभिलेख राखी त्यही अभिलेखका आधारमा सिकाइस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ। आवश्यकताअनुसार उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ। विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका

विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले नै उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्यांकन गर्नुपर्ने छ । यस विषयमा निर्माणात्मक मूल्यांकन प्रक्रियाको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । विद्यार्थीहरूले के कति सिके भन्ने कुरा पता लगाई नसिकेको भए कारण पहिचान गरी पुनः सिकाइनुपर्छ । आन्तरिक मूल्यांकनको भार २५% छुटाइएको छ । यस विषयको आन्तरिक मूल्यांकनमा कक्षा सहभागिता, सकारात्मक व्यवहार प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य, आन्तरिक परीक्षाबाट प्राप्त विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई समेटिनु पर्दछ ।

यस खण्डको मूल्यांकन विद्यार्थीले व्यक्तिगत तथा समूह कार्य तथा परियोजनाको गुणस्तरको आधारमा विद्यालय तहमा गठन गरिने मूल्यांकन समितिले गर्ने छ भने तोकिएको निकायबाट यसको प्राविधिक परीक्षण हुने छ । आन्तरिक मूल्यांकनका आधारहरू र अड्क विभाजन निम्नानुसार हुने छ :

आन्तरिक मूल्यांकनको विस्तृतीकरण

क्र.सं.	क्षेत्र	परीक्षण गर्ने पक्ष	अड्कभार	मूल्यांकनका आधार
१.	सिकाइ सहभागिता	सिकाइ सहभागिता	३	
२.	सकारात्मक व्यवहार तथा व्यवहार परिवर्तन	सहयोग, सम्बन्ध, समन्वय, नेतृत्व, सहभागिता, ग्रहणशीलता	४	<ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षक, साथी, अपांडिगता भएका, जेष्ठ नागरिक, ● श्रमिकप्रति देखाउने व्यवहार, सहयोग, सहानुभूति, ● सामुदायिक कार्यमा देखाएको उत्सुकता ● नेतृत्व सिपमा आएको परिवर्तन ● अरुका अनुकरणीय, असल व्यवहार ग्रहण
३.	प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य	प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य	१२	सामुदायिक कार्य वा क्षेत्र भ्रमणमा सहभागी गराउने, विद्यार्थीको सहभागिता, सक्रियता, योजना निर्माण, अवलोकन, अन्तर्वार्ता, तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रतिवेदन तथारी र प्रस्तुतीकरणलाई आधार मानी सामूहिक वा व्यक्तिगत रूपमा मूल्यांकन गर्ने
४.	विषयवस्तुगत मूल्यांकन	त्रैमासिक परीक्षा	६	त्रैमासिक परीक्षाहरूको मूल्यांकनका अभिलेख
ज्ञमा			२५	

द्रष्टव्य : आन्तरिक मूल्यांकनका आधारहरूको विस्तृत विवरण आन्तरिक मूल्यांकन कार्यविधिमा तोकिएको आधारमा हुने छ ।

(ख) बाह्य मूल्यांकन

यस विषयको कुल भारमध्ये ७५ प्रतिशत भार बाह्य मूल्यांकनमार्फत् हुने छ । संज्ञान क्षेत्रका विभिन्न तहहरू विशेष गरी ज्ञान, सिप र प्रयोग तहमा पर्ने गरी अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न, छोटो उत्तर आउने प्रश्न र लामो उत्तर आउने प्रश्न गरी तीन किसिमका प्रश्नहरू सोधिने छ । लामो उत्तर आउने प्रश्न समस्या समधान र विश्लेषण गर्ने खालको हुने छ । ती प्रश्नमा विद्यार्थीले दिएको जवाफको आधारमा उनीहरूको मूल्यांकन गरिने छ । प्रश्नहरू सैद्धान्तिक ज्ञानभन्दा पनि व्यावहारिक समस्याहरू समाधानमा जोड दिने खालका हुने छन् । मूल्यांकनलाई वस्तुगत बनाउन प्रश्नहरूलाई विशिष्ट बनाइने छ । बाह्य मूल्यांकनका लागि प्रश्नहरू यस पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको विशिष्टिकरण तालिकाअनुसार तयार गर्नुपर्ने छ ।

Subject: Rural Development

ग्रामीण विकास

कक्षा : ११

पाठ्यदण्डा : ५

विषय सङ्केत : [RD. 105 (कक्षा ११)]

वार्षिक कार्यदण्डा : १६०

विषयवस्तुको क्षेत्र

१. ग्रामीण विकासको अवधारणा(१६)

१.१ ग्रामीण विकासको अवधारणा र क्षेत्र

१.१.१ विकासको परिभाषा तथा अवधारणा

१.१.२ ग्रामीण विकासको अवधारणा

१.१.३ ग्रामीण विकासको क्षेत्र र महत्व र विषयवस्तु

१.१.४ ग्रामीण विकासको सूचकहरू

१.२ ग्रामीण विकासको निर्धारक तत्व

१.२.१ प्राकृतिक स्रोत साधनहरू

१.२.२ मानव स्रोतसाधन (जनसङ्ख्याको बनावट, बसाइँसराइ र विप्रेषण)

१.२.३ आर्थिक स्रोत तथा साधन

१.२.४ संस्थागत तथा कानूनी प्रबन्ध

२ नेपालको सामाजिक सांस्कृतिक संरचना(१६)

२.१ नेपालको सामाजिक संरचना

२.१.१ परिवार र नाता सम्बन्ध

२.१.२ समुदायको परिभाषा र विशेषता

२.१.३ जातजातिगत संरचना

२.१.४ आदिवासी र सीमान्तकृत समूह

२.१.५ भाषा र धार्मिक समूह

२.१.६ सांस्कृतिक विविधता

२.१.७ सामाजिक रीतिरिवाज, विश्वास, मूल्यमान्यता

३ नेपालको ग्रामीण आर्थिक संरचना(१४)

३.१ नेपालमा कृषि संरचना

३.१.१ कृषि संरचनाको अवधारणा

३.१.२ कृषि संरचनाको ऐतिहासिक विकासक्रम

३.१.३ भूमि व्यवस्था

३.१.४ ग्रामीण उद्योगहरू

३.१.५ आधारभूत संरचना

३.१.६ कृषि जनगणनाको परिचय

३.१.७ जलउपयोग

३.१.८ ग्रामीण पर्यटन

४ नेपालको संस्थागत संरचना तथा विकासका दृष्टिकोणहरू (१६)

४.१ नेपालको ग्रामीण विकासका संस्थागत संरचना

४.१.१ ग्रामीण विकासमा प्रादेशिक मन्त्रालयहरूको भूमिका

४.१.२ ग्रामीण विकासमा सङ्घीय मुख्य मन्त्रालयहरू (सङ्घीय तथा सामान्य प्रशासन, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक, भूमि व्यवस्थापन, सहकारी तथा गरिबी निवारण) को भूमिका

४.१.३ अर्धसरकारी संस्थाहरू (नेपाल राष्ट्र बैडक, राष्ट्रिय वाणिज्य बैडक, नेपाल बैडक लिमिटेड, कृषि विकास बैडक तथा नेपाल विद्युत प्राधिकरण) को परिचय र यसको ग्रामीण विकासमा भूमिका

४.१.४ ग्रामीण विकासमा सहकारी तथा साना वित्तीय संस्था को भूमिका

४.१.५ ग्रामीण विकासमा समुदायमा आधारित सामाजिक संस्थाहरू (स्वयम्भेवक समूह, नागरिक समाज, आमा समूह वन उपभोक्ता समूह) को भूमिका

५ सुशासन र स्थानीय तहको वित्त व्यवस्थापन(१६)

५.१ नेपालमा सुशासन

५.१.१ सुशासनको अवधारणा र यसका सूचक

५.१.२ मौलिक हक, राज्यको निर्देशक सिद्धान्त तथा नीति

५.१.३ स्थानीय तहको बनावट र कार्य

५.१.४ नेपालमा सुशासनको अभ्यास : निर्वाचन आयोग, अखिलयार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, मानव अधिकार आयोग, महालेखा परीक्षकको कार्यालय, नागरिक समाजको भूमिका

५.१.५ नेपालमा सूचनाको हक

५.१.६ सुशासनमा राजनीतिक पाटीहरूको भूमिका

६ वातावरण तथा दिगो विकास (१६)

६.१ वातावरण र दिगो विकासको सम्बन्ध

६.१.१ वातावरणको अर्थ र प्रकार

६.१.२ वातावरण र विकासको अन्तरसम्बन्ध

६.१.३ भौगोलिक बनावट र ग्रामीण विकास

६.१.४ भौगोलिक क्षेत्रहरूको विभिन्नता : जनसङ्ख्या, आर्थिक र वातावरण

६.१.५ ग्रामीण विकासका लागि अन्तरनिर्भर र भौगोलिक

७ नेपालमा ग्रामीण विकास योजना तथा नीति रणनीतिहरू (१२)

७.१ ग्रामीण विकास योजना

७.१.१ नेपालमा योजनाको ऐतिहासिक विकासक्रम

७.१.२ योजनाको अवधारणा र विशेषता, उद्देश्य तथा महत्व

७.१.३ योजनाको प्रकार : राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र स्थानीय, आवधिक (दीर्घकालीन, अल्पकालीन योजना)

७.१.४ स्थानीय सरकारको योजना प्रक्रिया

८ परियोजना चक्र तथा अनुसन्धान विधि(१४)

८.१ परियोजना चक्र

८.१.१ परियोजनाको परिचय, विशेषता र महाईभ्व

८.१.२ परियोजना चक्र

८.१.३ परियोजना चक्रको परिचय तथा ढाँचा

८.१.४ लेखाजोखा

८.१.५ परियोजनाको कार्यान्वयन

८.१.६ परियोजना निरीक्षण तथा मूल्यांकन

८.१.७ परियोजना योजना

८.१.८ परियोजना विकासका लागि अवधारणा पत्र र त्यसको स्वरूप

कक्षा : ११

पाठ्यदण्डा: ५

विषय सङ्केत : Soc. 211 (कक्षा ११)

वार्षिक कार्यदण्डा: १६०

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

१. समाज र समाजशास्त्रको दृष्टिकोण १५

१.१ समाजको परिचय

१.१.१ समाजको परिभाषा र चरित्र

१.१.२ समाज विकासको चरणमा कम्ट, मोर्गन र मार्क्सको मत

१.१.३ ग्रामीण र सहरी समाज

१.२ समाजशास्त्रको परिचय

१.२.१ परिभाषा र क्षेत्र

१.२.२ विज्ञानका रूपमा समाजशास्त्र

१.२.३ समाजशास्त्र र अन्य समाज विज्ञान (मानवशास्त्र, अर्थशास्त्र, मनोविज्ञान, राजनीतिशास्त्र, इतिहास, भूगोलशास्त्र) सँगको सम्बन्ध

२. समाजशास्त्रीय चिन्तन १५

२.१ सी. डब्ल्यु. मिल्सको समाजशास्त्रीय परिकल्पना

२.२ संरचनागत विश्लेषण

२.३ बृहत् संरचना र सूक्ष्म दैनिकी

२.४ समाजशास्त्रीको मौलिक भूमिका

३. शास्त्रीय समाजशास्त्रीहरूको सैद्धान्तिक दृष्टिकोण २०

३.१ अगस्ट कम्टको जीवनी र योगदान

३.२ इमाइल दुर्खिमको जीवनी र योगदान

३.३ कार्ल मार्क्सको जीवनी र योगदान

३.४ म्याक्स वेबरको जीवनी र योगदान

४. समाजशास्त्रीय सिद्धान्त २०

४.१ सिद्धान्तका आधारभूत अवयव र विशेषता

४.२ समाजशास्त्रीय सिद्धान्तका अवयव र विशेषता ४

४.२.१ संरचनागत प्रकार्यवाद

४.२.२ द्वन्द्वात्मक आलोचनावाद

४.२.३ प्रतीकात्मक अन्तरक्रियावाद

५. सामाजिकीकरण र सामाजिक नियमन १५

५.१ सामाजिकीकरणको परिभाषा, प्रक्रिया र कारण

५.२ सामाजिक नियमन

५.२.१ सार्वजनिक सोच र धारणा र सांस्कृतिक व्यवहार

५.२.२ धर्म र नैतिकता, कानून, शिक्षा तथा आमसञ्चार

५.३ सामाजिक अनुरूपता र विचलन

६. शक्ति र राजनीति १५

६.१ मार्क्स र वेबरको समाजशास्त्रीय अवधारणामा शक्ति र राजनीति

६.२ नेपालको संविधानसभा र लोकतान्त्रिक अभ्यास

६.२.१ संविधान सभा

६.२.२ नेपालको संविधान

६.२.३ राजतन्त्र र गणतन्त्र

६.२.४ शासकीय स्वरूप र सङ्घीयता

६.२.५ धर्म सापेक्षता र निरपेक्षता

७. लिङ्ग र लैडिगिकता १५

७.१ यौन तथा सामाजिक लैडिगिकता

७.१.१ अर्थ र परिभाषा

७.१.२ समाजशास्त्रीय अवधारणा

७.२ लैड्गिकता र महिलावाद

७.२.१ उदारवादी महिलावाद

७.२.२ समाजवादी महिलावाद

७.२.३ आमूल परिवर्तनकारी महिलावाद

७.३ नेपालमा लैड्गिकताको बहस

८. घटना अध्ययन विधि ५

८.१ घटना अध्ययन विधिको अवधारणा, विधि र तरिका

८.२ स्थानीय समुदायको कुनै समसामयिक विषयमा घटना अध्ययन, प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुति

जम्मा १२०

Grade: 11 and 12**Subject Code: Eng. 333 (Grade 1)****Credit Hour: 5****Annual Working hours: 160****Scope and Sequence of Contents****4.1 Grade XI****Area/Genre**

1. A Historical Survey of English Language and Literature (1 item 21 hrs.)

Anglo Saxon Period to Postmodern

2. An Introduction to Language and Linguistics (1 item 25 hrs)

Introduction to language and linguistics

English Sound system

Grammar: Morphology, Syntax, Semantics

Discourse

Pragmatics

3. Prose

(Themes: Media and Society, Family, Ecology and Environment, Gender, Globalization, Migration and Diaspora, Cyber, Cyborgs and Robotics, Travel and Adventure, Values and Ideals, Ethnicity and Culture, Patriotism and Nationalism, Development and Decay, Our universe, Voices of the Voiceless)

Prose 75**Fiction**

a. Short stories (Realism, Naturalism, Surrealism) 6 18

b. Folk tales 1 3

c. Fantasy 1 3

d. Ancient stories 1 3

e. Mythical stories 1 3

Myth, Language and Education) Novel or a novella (within two hundred pages realism/fantasy/science fiction) 1 15

Non-fiction

a. Essays (Narrative, descriptive, argumentative, comparison and contrast, cause and effect, travel account, seminal, classical, modern) 6 18

b. Biography, autobiography 1 3

c. Diary 1 3

d. Newspaper/non-fiction extracts 1 3

e. Moral values related texts 1 3

4. Poetry

(Themes: Media and Society, Family, Ecology and Environment, Gender, Globalization, Migration and Diaspora, Cyber, Cyborgs and Robotics, Travel and Adventure , Values and Ideals, Ethnicity and Culture, Patriotism and Nationalism, Development and Decay, Our Universe, Voices of the Voiceless, Identity and Alienation)

Poems (Poems by British, American and non-Western poets) 30

a. Ballads 2 5

b. Lyrical poetry 2 5

c. Romantic poetry 2 5

d. Haiku 1 2

e. Free verse and modern poems 3 9

f. Sonnet 2 4

5. Drama One Act Plays 3 9**Total 160**

**माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०७६
आमसञ्चार (M. Communication)**

कक्षा : ११

विषय सङ्केत: Mass Communication Studies [MCS. 321] (कक्षा ११)

पाठ्यघण्टा : ५

वार्षिक कार्यघण्टा : १६०

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

१ आमसञ्चारको परिचय २४

- १.१ सञ्चारको अर्थ र परिभाषा
- १.२ सञ्चारको तह र प्रकार
- १.३ आमसञ्चारको परिचय
- १.४ आमसञ्चार प्रक्रिया
- १.५ सञ्चार ढाँचा (लिनियर र ननलिनियर)
- १.६ एरिस्टोल र लासवेलको सञ्चार अवधारणा
- १.७ सञ्चारका अवरोधहरू
- १.८ आमसञ्चारका माध्यम र तिनका कार्यहरू
- १.९ आमसञ्चार माध्यमका प्रकारहरू

२ पत्रकारिता २४

- २.१ पत्रकारिताको अर्थ र परिभाषा
- २.२ मुद्रण पत्रकारिताको सदृक्षिप्त इतिहास
- २.३ पत्रकारिताका सिद्धान्तहरू
- २.४ पत्रकारिताको महत्त्व
- २.५ पत्रकारिताका प्रकारहरू
- २.६ पत्रकारिताका प्रक्रिया
- २.७ पत्रकारिताका विविध रूपहरू
  - २.७.१ मिसन पत्रकारिता
  - २.७.२ व्यावसायिक पत्रकारिता
  - २.७.३ विकास पत्रकारिता
  - २.७.४ सार्वजनिक पत्रकारिता
- २.८ पत्रकारिता पेसा
- २.९ अखबारको आमजनताविच व्यापक प्रसार भएको अखबारमा रूपान्तरण

३ समाचार २४

- ३.१ समाचारको अवधारणा र परिभाषा
- ३.२ समाचारका प्रकार
  - ३.२.१ हार्ड न्युज
  - ३.२.२ सफ्ट न्युज
- ३.३ समाचारका स्रोतहरू
- ३.४ समाचारका तत्त्वहरू
- ३.५ समाचार लेखनमा ६ क (5W1H)
- ३.६ समाचारीय मूल्य
- ३.७ समाचारको संरचना/ढाँचा
  - ३.७.१ हेडलाइन
  - ३.७.२ बाइलाइन
  - ३.७.३ डेटलाइन
  - ३.७.४ लिङ्ग
  - ३.७.५ मुख्य भाग
  - ३.७.६ क्रेडिट लाइन
  - ३.७.७ पृष्ठभूमि
- ३.८ समाचार लेखन शैली
- ३.९ समाचार लेखनको भाषा र प्रस्तुति

४ संवाददाता र रिपोर्टर २४

- ४.१ पत्रकारितामा रिपोर्टिङको अर्थ परिभाषा र महत्त्व

४.२ सूचनाको अवधारणा र महत्व

४.३ सूचनाको उपयोग

४.४ समाचारका लागि सूचना सङ्कलन प्रक्रिया

४.५ संवाददाता र पत्रकार

४.६ संवाददाताका योग्यता र सिप

४.७ संवाददाताको भूमिका र जिम्मेवारी

४.८ सामान्य रिपोर्टिङ र विषयगत रिपोर्टिङ

४.९ गहन रिपोर्टिङ र अनुसन्धानमूलक रिपोर्टिङ

५ नयाँ माध्यम, अनलाइन पत्रकारिता र सामाजिक सञ्जाल (प्रयोग र भमिका) २४

५.१ नयाँ माध्यम र अनलाइन पत्रकारिताको परिचय

५.२ नयाँ माध्यमको विकास

५.३ नयाँ माध्यमका विशेषताहरू

५.४ सामाजिक सञ्जालको परिचय

५.५ सामाजिक सञ्जालका फाइदा र बेफाइदाहरू

५.६ पत्रकारिताका लागि नयाँ माध्यम

५.७ अनलाइन पत्रकारिता

५.८ अनलाइन पत्रकारिताको सम्भावना

५.९ नयाँ माध्यम र सामाजिक सञ्जालसँग सम्बन्धित कानूनी पक्षहरू

६ प्रयोगात्मक कार्य ४०

६.१ कुनै एक शीर्षकमा परियोजना कार्यर समूहमा प्रस्तुति

६.२ समूहगत रूपमा परियोजना कार्य र प्रतिवेदन लेखन

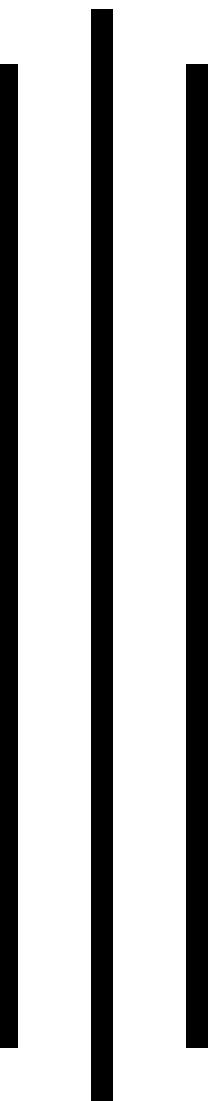
६.३ समाचार लेखन, समूहमा भित्रे पत्रिका प्रकाशन

जम्मा १६०

Humanities

Syllabus

(Class XI | Class XII)

BRIDGEWATER
INTERNATIONAL COLLEGE

Sinamangal, Kathmandu

info@bridgewater.com.np

01-4480129, 4481590

www.bridgewater.com.np